

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

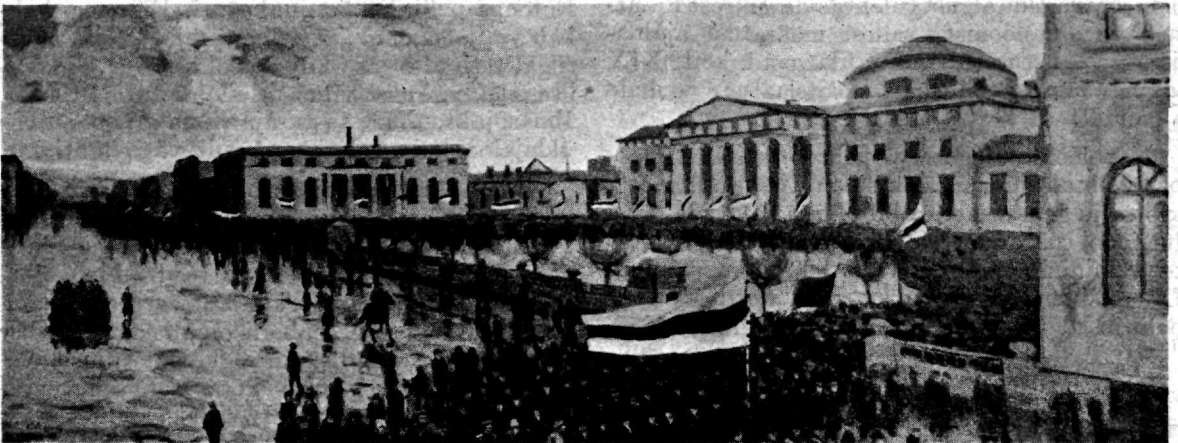
№ 45.

Laupäeval, 30. oktoobril 1926.

VIII aastakäik.

Lähemast minevikust.

Esimeseks ja mõjuvamateks eestlaste iseteadvuse avalduseks välisilma ees oli Peterburis 26. III. 1917 a. toime pandud poliitiline meeleavaldus. Ulatuselt oli see haruldaselt suur ja mõjuv. Rongikäigust võttis osa ligi 50.000 inimest, neist 12.000 sõjaväelast, üle 30 orkestri ja üle 100 lipu. Ajakirjandus



Eestlaste manifestatsioon Tauria palee ees märtsil 1917 a.

A. Vihvelin.

(Eesti Vabadussõja Muuseumi omandus.)

üksmeelselt rõhutas manifestatsioonist osa võtnud eestlaste-sõjaväelaste kindlat distsipliini ja raudset ilmet, mis igas liigutuses väljendas intelligenti ja iseteadlikku esinemist.

Meeleavalduse ülesandeks oli jätta Vene Ajutisele Valitsusele märgukiri, milles kinnitati eestlaste poolehoidu vabariiklisele riigikorrale ja nõuti Eesti Maapäeva valimise ja omavalitsuse seaduste rutulist vastuvõtmist ja maksmapanemist.



SISUSTIK: A. J.: Sõjaajaloo õppimisel ja õpetamisel. — V. K.: Läti allveepaat „Spidola“ vettelaskmine. — J. L.: Mõned päevad Läti auto-tankide rügemendil külas. — O. J.: „Z“ diviisi III pataljoni 1926 a. sügisesel väliõppusel (manöövril). — H. M.: Eel- ehk julgeoleku-positatsioonist. — M. T.: Kõrgema Sõjakooli praktilised tööd mõeldunud suvel. — K.-ts.: Organisaatsiooni küsimusi. — -e.: Märkusi artiklile „Varustuse soetamise viisidest“. — H. J.: Tšehoslovakkia lennuki Š 18 külaskäigu puhul. — K.: Sõjakirjandust. — Sõjaväelised teated. — Bernhard Linde: Kirjandust. — Male.

Sõjaajaloo õppimisel ja õpetamisel.

I.

Meie ajal ei saa olla sõjaväge eraldi rahvast, samuti ei saa õppida ega õpetada sõjaajalugu eraldi üldajaloost. Nüüdisaja massilistes sõjavägedes ehk sõjariistus rahvas kajastub kogu rahva vaimline ja füüsiline fusioonoomia — rahva tõulised omadused, kultuuriline tasapind, riigi majandus ja poliitika. Olles tuhande nähtava ja nägemata sidemega ühendatud rahva tervikuga, muutub alles nüüdisaja kaitseväge selleks ultima ratio'ks — viimaseks kaitseabinõuks, kui terve rahva olemasolu otsustamisel. Massiliste sõjavägede algust tuleb otsida suurest Prantsuse revolutsioonist, sellest määratud ajaloolisest vapustusest, kuhu ulatuvad kõik XIX sajangu suurte poliitiliste ja sotsiaalsete voolude algniidid.

Napoleoni langusega pääseb kogu Euroopas võimule suurim reaktsioon „piha alliance“, kes valju gendarmerie abil püüab hävitada revolutsiooni pärandust. Kuid raske on tõkkeid teha inimõtetetele, mis kord liikuma pandud. Laine-lainena valdavad uued ja uued sotsiaalpoliitilised liikumised Euroopat — 1830, 1848.

Terve selle sündmusrikka aastasaja arengul võib jälgida üldajaloo arenemises mitmeid voole — arenemist ja edu kuni praeguse ajalooni kui teaduseni. Sõjavägi, kui keskaja tsunfti laadiline eraettevõtte muutub üld ja sunduslike väeteenistuse kohustuse tõttu riiklikeks organisatsiooniks ja lõpuks sõjaväeks kui juriidiliseks instituudiks. Sõjaväe tehnilise õpetuse kõrval püüab vähehaaval esile sõjaväe kasvatus, milles tähtsa koha omab sõjaajalugu. Alates 1815. a. — reaktsiooni võimule pääsmisest — kergib esile Prantsusmaal ajaloo vool, mida kutsutakse subjektiivseks ehk individualistiliseks ajalooks. Selle vooluedustajatele ei ole ajalugu kui teadus meie aja mõistes. See on enam-vähem ajalugu, kui literatuur — arusaadav ja mõistetav laiadele hulkadele. See ajalugu on alati opositsioonist valitseva võimuga — reaktsiooniga. Selle voolu edustajaid on tuntud ajaloolased Thiers, Guizot, Michelet ja Renan. Samal ajal, kui Prantsusmaal ajaloolased võitlevad reaktsiooni vastu ja ülistavad kodanlist, demokraatlist riigikorda, — näeme

Saksa ajaloolastel hoopis vastupidist tendentsi. Saksamaa ei suuda kaua unustada Suure Revolutsiooni otsekohest ja kaudset mõju, eriti aga Napoleoni sõjakäike. See vaen pääseb ka selgelt esile Saksa ajaloolaste juures, kelle ideaaliks Preisi tsentraliseeritud monarhistlik riigivõim. Need on Ranke, Treitschke, Lamprecht, Sybel ja Mommsen, kes tuntud kui ajaloolased, kuid ühtlasi ka suur-saksluse idee propageerijad.

1870—71. sõda lõpeb sakslaste hiilgava võiduga. 1877—78. Vene-Türgi sõda ei muuda Euroopa poliitilist konjunktuuri. Euroopas hakkab valitsema nn. „sõjariistus rahu“, kus suurriigid teritades tasa-hilju mõõka tekitavad sõjalise elektri, mis viimaks plahvatab 1914. a. Iimasõjaks. XIX aastasaja viimane pool on aga üldajaloo kui teaduse arengult väga tähtis.

Siin pääseb aeg-ajalt esile vool, mida kutsutakse objektiivseks ajalooks. Ajaloolased ei taotle enam subjektiivseid sihte, isiklisi ilma-vaateid, vaid ajalugu omab teaduslike, objektiivse ilme, mis ainult klassifitseerib ja analüüseerib sündmusi. Ajalugu omab laia massilise iseloomu: ta tungib isegi algkoolide õppekavadesse. Ajalugu haarab kogu rahva tegevusalasid. Ajalugu saab üheks selleks algtoeks rahvamasside võimule pääsmisel, mida kutsutakse õiguse masside ajajärguks. Inimhulkade senised mõtteilma algoed on kõikuma pandud. Need on Darvini, Nietzsche, Renani tööd, mis kõigutavad usulisi algdogmasid; need on uued poliitilised ja sotsiaalsed voolud, mis tungivad vähehaaval laia hulkadesse; need on määratud tehnilised leidused, mis annavad kogu kultuurilmale uue välimuse ja palaviku laadilise kiire tuksumise. Selle ajajärgu — objektiivse voolu edustajad on kuulsad Prantsuse ajaloolased Taine, Sorel, Aulard, Jaurès ja Lavissee. Need on igauks omaette teadusemehed, keda tuntakse ajaloolaste seas samuti nagu tunnevad sõjaväelased Napoleoni, Caesari või Aleksander Suure nime.

II.

Eeltoodu on kaneva, ajalooline foon XIX sajangu ajaloo arengule. Millised koed

tekivad nüüd selle eeltoodud kaneva, ajaloolise fooni esiplaanil sõjaajaloo seisukohalt. Alates 1813. a. algab Saksamaal tugev rahvuline propaganda, mille sihiks Suur-Saksamaa. Sellest rahvuslises vaimust on läbi imbunud kogu Saksa mõtteilm. Nagu eelpool tähendatud, anduvad Saksa ajaloolased täielikult selle aate teenistusse. Saksa filosoofid käivad sama rada. Isegi Saksa usuteadlased väidavad, et ristiusu jumal olevat esimes järjekorras ikkagi vana hea Saksa jumal, nagu juutide Jehoova oli esimeses järjekorras ikkagi „Israeli laste“ jumal. Sõjateadus ja eriti sõjaajalugu omab selles Suur-Saksa propaganda laialdase tähtsuse. Oli ju sõjavägi ainuke reaalsus, mille abil võis teostada poliitilisi sihte. Sakslased asuvad selles rahvuluse tõusu ajajärgus senini vihatud revolutsiooni kindrali Napoleoni sõjakäikude detailsele uurimisele ja õppimisele. 1832. a. ilmub Clausevitz'i „Vom Kriege“, mis on jäänud senini püsima kui strateegia ehk sõjafilosoofia õpetamat. Kogu Saksa sõjaliskasvatuse võetakse sõjaajalugu tähtsana õppeainena. Pääle 1870—71 a. sõda asutatakse Saksa Suure-Kindralstaabi juurde ajaloo osakond, mille ülesandeks sõjaajaloo mitmekülgne uurimine. Samalaadiline ajaloo osakond tekib ka Prantsusmaal. Sõjaajaloo uurimine, õppimine ja õpetamine näib järjest kasvavat oma õppeaine rohkuse ja õppesihhi mitmekesiduse pärast. Ilmasõda toob sellesse traditsioonilisse vaatesse tugeva pöörde, sõjaajaloo õppimine ja õpetamine näib põdevat kriisi. On asutud vanade tõdede analüüsimisele, ümberhindamisele. Mida peab õpetama sõjaajalugu? Kuipalju ja kuidas peab teda õpetama? Milles seisab selle aine praktiline kasu?

Need on küsimused, mille kallal veel praegu juurdeldakse, kuid tagajärjed töotavad väga huvitavad olla: Senine sõjaajaloo õppimine ja õpetamine viis tulevad heita kõrvale.

Keskaja skolastiliste õpetajate ideaaliks olid Kreeka ja Rooma klassikud. Neid tuli õppida kui eeskujude, ideaali ja tasa-hilju imiteerida. Ja see oli kõik. Endise sõjaajaloo õpetajatele olid Aleksander, Caesar, Napoleon suured, kelledelt tuli õppida igavesti muutmata sõjapidamise printsiipe. Need olid sõjapidamise muutmata dogmad, mida pidi õpetama sõjaajalugu. Õppeaine rohkuse, nimede, lahingukäikude ja päevade rägastikku uppus üldsõjapidamise evolutsiooni mõiste ja mõte. „Ei ole midagi tähtsamat sõjaväe kasvatuses, kui sõjaajalugu; kuid ei ole midagi kahjulikumat, kui valesti õpitud ajalugu.“ (Col. Tournes). Määratu kokkukuhjatud aine hulk oli see, mis pidi sõjaajaloo vastu hirmu ja aukartust äratama.

Möödus eksamist vaevalt aasta, ja sellest ilmlõpmata materjalide kuhjast jäi õpilasel ainult udune mälestus.

„Haridus on see, mis siis järele jääb, kui unustame kõik selle, mis kord õppisime.“ See on ühe Rootsi kirjaniku vaimukas mõtteväljendus vastulöögiks skolastilise voolu idoloogidele. Suur pöörang Lääne-Euroopa koolide õppesüsteemis on ammugi omaks võtnud põhimõtte, et inimese peaju ei ole tühi viljasalv, mida kool peab täis kühveldama ja millisest tagavarast eluksajaks peab jätkuma. Kõigil õpitavil aineil on relatiivne väärtus. Kooli ülesanne ei ole kedagi „targaks teha“, vaid näidata ainult teed tarkusele. Elu ise on raskeim ja suurim kool igale, ja klassituba olgu ainult ettevalmistuseks sellele tõsisele koolile — elule. Sellest põhimõttest on just välja läinud töökooli rajajad, kes näevad kooli sihti ja ülesannet, — näidata kuidas tarvis töötada.

Uuem vool sõjaajaloo õppimisel ja õpetamisel püüab kindlalt kinni pidada sõjaajaloo sihist, mis endist ajaloo õpetajail nii sageli näis aine rohkusse uppuvat.

Sõjaajalugu ei õpeta sõjapidamise muutmata printsiipe ega dogmasid. Sõjaajalugu ei loo vankumata sõjapidamise seadusi. Sõjaajalugu peab moodustama osa üldajaloost kui teadusest. Ta peab olema tihedas siduvuses kogu epooki arenemisega — üldajalooga. Sõjaajalugu peab näitama sõjapidamise ja sõjanduse evolutsiooni, progressi või regressi ajaloo arengul.

Ta peab kasvatama õpilases mõistuse painduvust, mis vaba dogmadest, šabloonidest. Sõjaajalugu peab kasvatama kritiseerivat arvustuse oskust, otsustamisvõimet sündmuste analüüsimisel. Midakaugemale minnakse minevikku, sedavähem peab olema aine hulk. Tabelid, skeemid, pildid, kaardid sisaldagu kõike, et mitte koormata asjata mälu. See oleks üldalus vana ja keskaja kohta. XIX. saj. sõdades tuleks sõjaväe kasvatajatel kindlaks määrata missugused neist põhjalikult tuleks läbi võtta. Need võiks olla paar viimast: 1870—71 a. ja Ilmasõda.

Nende õpetamisel tuleks rõhutada uusi faktore modern-sõjapidamises: sundusline väetee-nistus, massilised armeed, rahvuslise vaimu õhutus, riigi-politika, majandus, tehnika ja siit välja kasvav taktika, strateegia ja organisatsioon.

See oleks sõjakoolis. Kõrgemas sõjakoolis tuleks tingimata sisse võtta sõjaajaloo bibliograafia (Quellenkunden) allikate ja autorite kriitika. See on tarvilik ka kõigeväiksemaks ise-seisvaks tööks ajaloo alal. Selle asemel, et õppida mõnd Marathoni lahingut Baiovi järgi ja siis imestada, et Hans Delbrück lahingukäiku hoopis teisiti kujutab, — selle asemel võiks

kätte võtta Herodotese VI raamat kui allik. Selle asemel, et Rooma sõjakunsti mõne siit ja sealt kokku lapitud loengu järgi uurida, võiks tutvuda Caesari, Tacituse ja Titus-Liviuse töödega kui algallikatega. Kõik nime- tatud tööd on Euroopa tõlkekirjanduses olemas, seega kergesti kättesaadavad. Neist allikatest ei tuleks mitte midagi pähe õppida. Lektori tööks oleks näidata ja selgitada kust ja mida leida. On õpilasel elus huvi, aega ja tahtmist, siis on tal kerge pärast neis töodes orienteeruda.

Käesolevale ajale lähenedes süveneks ja laieneks töö. Viimane, XIX aastasada nõuaks juba tutvumist terve epookiga. Sõjaväed on siin saanud lahutamata osaks rahvast. Sõjategevus nõuab kogu rahva jõu kogusummat. Rahva majandus, kultuur, sotsiaalsed ja poliitilised voolud loovad selle põhipinna, millel tekib sõda kui ajalooline sündmus. Ajaloo faktid moodustavad endast ajaloo luukere. On tarvis tunda veel neid suuri mõttevoolusid, mis inimhulkasid ajaloos liikuma ja tegutsema on pannud. On tarvis tunda aja vaimu.

Kokkuvõttena tuleks tutvuda uueaja sõja-bibliograafiaga ja nende meetoditega, kuidas sõjaajalugu kirjutatakse. Memuaarid, päevaraamatud, päevakäsud, lahingurelatsioonid moodustavad siin juba algallikad. Siin on tarvis uurida allikate tõeline päritolu, klassifikatsioon, analüüs, kriitika. Siin selguvad huvitavad asjaolud. Selgub, et mõne ajaloolise lahingu tõelist pilti me iialgi kätte ei saa. Selgub, et Napoleoni kuuluis üleskutse Itaalia armeele: „Sõdurid, teie olete näljas ja räbalais, mina viin teid Itaalia viljarikastele madalikkudele jne. jne.“ — see on kirjutud alles Püha-Helena saarel Napoleoni mälestustes. (Col. Tournès loeng). Selgub, et Peeter I ei olnud kaugeltki „sõjaline geenius“, nagu väidab Baiov oma loenguis, vaid lihtne keskpärane barbaar (Voltaire: Histoire de Charles XII). Ja ometigi õppisid ja õpivad inimpõlved seda „suhkurdatud valet“. On puudunud ajaloo kriitika. Ajalugu on kasutatud teatavate sihtide saavutamiseks. Ajalugu on aga esimeses järjekorras tõeotsimine, mis olgu vaba igasugusest tendentsist. „Mitte meelituste rääkija ei ole ajalugu, vaid tõe tunnistaja.“ (Voltaire.)

Ja lõpuks, ajaloo kirjutamise stiil. Ka sellel on oma tähtsus. „Stiil on kõik“, ütlevad prantslased. Ajaloo stiil olgu eepiline, külm, asjalik.

Ajaloo kirjutaja ei tohi kaasa hõisata võitjatega ega nutta kannatajatega. Ajaloolane peab olema nagu külm marmor-kuju, mille eest mööduvad inimkannatused ja rõõmud, ilma et selle kuju tardunud näoilmes liiguks ükski lihas. Ajaloolane on kohtumõistja, kellel ei tohi olla poolehoidu ei kaebajale ega kaebelusele. Tõsine nagu sügav veevool, mis kannab rahulikult omi mõtte-voogusid — see olgu ajaloo stiil.

III.

Meie Vabadussõja ajalugu on alles kirjutamisel. Meie vajame teda tungivamalt kui kunagi enne. Meie sõjaväe kasvatuses omab ta erilise ja äärmise tähtsuse. Siis vaist vabaneme vähehaaval võrast mõjust, mis aeg meile nagu nuhtluseks päranduseks jätnud. Siin oleks Vabadussõja ajalugu see algbaas, millele rajame oma sõjaväe kasvatus ja oma kavatsused.

Tulevik on noorsoo päralt, ja seda noorsugu peab kasvatatama uues vaimus. Kuid inimpõlved, kes loovad ajalugu, ei kirjuta teda ise. Ajalugu on mineviku õpetus olevikule ja tuleviku. On tarvis aega, mis vaigistaks miljonid ja miljonid väiklased inimkired, mis olevikus lõkkel. Mõne õlimaali vaatlemiseks on tarvis taanduda mõni samm: liig lähedal näeme ainult segipaisatud värve. *Samuti on ka lugu ajalooaga.* Ise neis ajaloo sündmuste pöörises olles eimõista ega näe meie sageli neid sündmusi. On tarvis et mööduks aeg, on tarvis ajaloo perspektiivi. Elu aga ei lase ega läbe oodata. Väljamaa ajaloo sektsioonid töötavad agarasti Ilmasõja materjalide kallal. Prantsusmaal on ellu kutsutud isegi „Ilmasõja ajaloo selts“. On töötamas parimad vaimujõud, et jäädvustada tulevõlvedele inimesoo suurimat heitlust. Kogu meie isolemisele oleks sarnaseks elav-monumendiks Vabadussõja ajalugu.

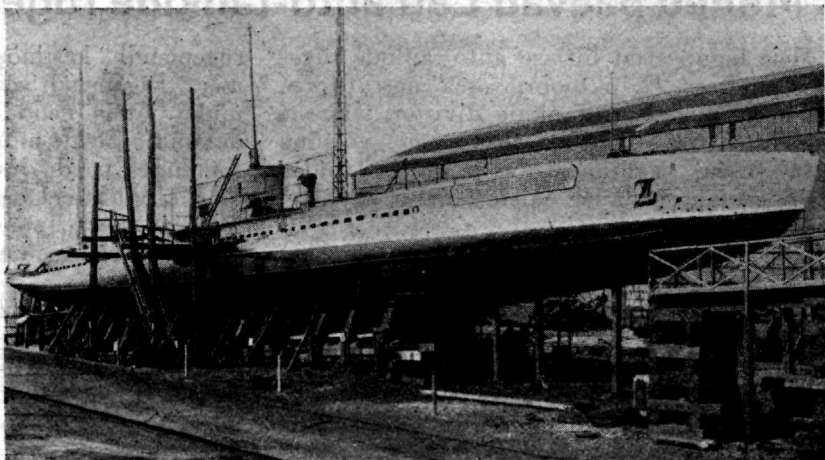
Üle meie kodumaa — maakondades ja kihelkondades kergivad mälestussambad Vabadussõjas langenuile — tummad tunnistajad ajaloolisest teelahkimest. Kujutan endale ette Vabadussõja ajalugu selle elav-monumendina, mis tuhandeis ja tuhandeis eksemplares levineks üle maa, mida õpitakse koolis ja kaitseväes, mis tungiks ka kaugemasse metsanurga talutuppa, mida loevad Vabadussõja veteraanid ja millest ammutab kasvav noorus usku tuleviku tööks.

Paris,
oktoober 1926.

A. J.

Läti

*allveepaat „Spidola“
„Augustin Normand'i“
tehastes Havre'is.
Lasti pidulikult vette
6. okt. 1926.*



Läti allveepaat „Spidola“ vettelaskmine.

6. oktoobril s. a. lasti pidulikult vette Prantsusmaal Havre'is Augustin Normand'i laevatehases Läti jaoks ehitatud allveepaat „Spidola“. Tema maht on 400 tonni, pikkus 55 m, laius 4,6 m. See on teine allveepaat, mis Läti tellimise peale Prantsusmaal ehitatud. Esimene oli teatavasti allveepaat „Ronis“.

Selle uue Läti kaitselaevastiku üksuse puhul võtab sõna „Corraspondance Universelle'is“ Prantsuse aseadmiral Bienaimé, kes Balti ranniku kaitseküsimust puudutades ütleb:

„Riikidel, kel asumaid, läheb vaja suuri üksusi, et kindlustada ühenduse pidamist nimetatud maade ja emamaa vahel. Peale selle peavad need üksused suutma võidelda lahtisel

merel. Enda laevastiku ehitamiskavas peame me neist põhimõtteist kinni pidama. Kuid riikidel, kel ainult enda rannikut ja selle julgeolekut tuleb kaitsfa, oleks ebaotstarbekohane muretseda endale suuri üksusi, mille hind raskesti riigi eelarvet rõhuks ja kaitsepoliitikat ajaval riikel üle jõu käiks.

Võib olla paistab see liig paradoksaalsena, kui öelda, et allveepaat on patsifistlik relv. Kuid see paradoksaalsus on ainult näiline. Sest võtta tarvitusele abinõud oma riigi kaitseks, tähendab ainult ettevaatlikkust, mil puudub igasugune agressiivsuse idee. Kuid seks, et mõne riigi pealetungi kavatsusi tühistada, on allveepaat kõige sündsam vahend.“

V. K.



*Pidulik
Prantsuse aumärkide
annetamine
Läti mereväe ohvitseridele
väeosa rinde
ees.*

Mõned päevad Läti auto-tankide rügemendil külas.

Meie lugupeetud liitlase auto-tankide rügement pühitses 22. oktoobril oma aastapäeva, millest ka meie auto-tankide divisjon lahkesti osa võtma oli palutud. Rõõmuga võtsime kutse vastu. Tallinnast välja sõites valdas tundmus, et sõidame mitte ainult liitlaste, vaid ka sõprade juure.

Riia vaksalis võttis meid vastu muusikahelidel kogu auto-tankide rügemendi ohvitserkond ühes oma lugupeetud daamidega, kes annetasid meile lilli. Juba esimestes tervitustes tundus väga sõbralik vahekord. Jaamast sõitsime võõrastemajja, kus meile ilusad avarad ruumid olid reserveeritud. Pääle hommikuse eine tegime visiidid kõrgematele sõjaväelastele, kes meid sõbralikult vastu võtsid. Siis rügemendiga tutvumine tehnilistes kasarmutes. Ülesrivistatud rügement võttis meid vastu muusikaga ja hüüetega „Elagu Eesti!“

Lugupeetud rügemendi ülem tutvustas meid lahkelt oma tubli väeosa organisatsiooniga ja materjaal-osaga. Rügement jättis väga häa mulje. Lõunasöögil annetas ohvitseride kogu meile oma rügemendi rinnamärgid. Öhtul viibisime ooperis, millele järgnes auto-klubi poolt korraldatud bankett jahimeeste seltsis, millest osa võtsid kõik rügemendi ohvitserid ja seltskonnategelased daamidega.

22. oktoobril oli Esplanaadil paraad härra presidendi, kõrgemate sõjaväelaste ja kutsitud külaliste osavõttel, kus auto-klubi rügemendile kingitava soomusauto üle andis. Paraadile järgnesid kasarmute juures spordiharjutused, tankide demonstratsioon ja lõpuks bankett

rügemendi kasiinos. Pääle banketi palusid meid rügemendi sõdurid endi juure. Sügava mulje jättis nende lihtne sõprustunde avaldamine. Meid pilluti õhku, lasti elada jne. Lahkudes nende juurest kandsid nad meid ja omi ohvitseri kätel kuni autoni, lehvitades Eesti ja Läti lippudega. Veel kaugele kostis meile järele nende tugev südamlük „Elagu Eesti!“

Öhtul oli garnisoni kasiinos ball, millest osa võtsid kõrgemad sõjaväelased, rügemendi ohvitserid, auto-klubi esitajad ja seltskonnategelased. Lauakõnedes väljendati vastastikkust südamlikkus sõprustunnet, kusjuures tublide Läti auto-tankistide juht meie auto-tankide divisjonile oma rügemendi lipu üle andis.

23. oktoobril olid uuesti koosviibimised ja väljasõidud Riist, milledest osa võtsid kõik rügemendi ohvitserid nende lugupeetud daamidega. Öhtul oli meiega terve auto-tankistide pere Eesti seltsis etendusel, kus seltsi esimees külalisi tervitas lühikeses, kuid südamlikus kõnes. Pääle etendust oli meie sõjaväe esitaja juures koosviibimine, mis kestis hommikuni.

24. oktoobril oli pääle lühikest puhkeaega uuesti koosviibimised kuni ärasõiduni. Garnisoni kasiinost, kus koos viibisime, sõitis terve auto-tankistide pere meid vaksali saatma, kus daamid meile lilledega hääd reisi soovisid. Raske oli lahkuda meie armsast Läti auto-tankistide perest. Südamlikkude vastastikkuste „elagu Eesti“ — „elagu Läti“ hüüetega ja muusika saatel lahkusime Riist. J. L.

„Z“ diviisi III pataljon 1926 a. sügisesel väliõppusel (manöövris).

Sügis on sõjaväe õppetulemuste kokkuvõtte aeg. Avarad, koristatud väljad, lagedad heinamaad, muutlik ilmastik loovad soodsa aluse õppetegevuse kitsastest lahinguplatsi piiridest sõjaolukorrale lähemale ülekandmiseks: tundmata metsad, asulad, tõkkes, varjed ähvardavad ootamatustega, mille likvideerimiseks end vaja valmis hoida ja samal ajal kutsuvad end kasutama, vaenlasele ootamatusi sünnitama; tegevusraiooni seltsivad siia koostöök külge külje kõrvale väeliigid, millest senini oli ehk ainult kuulnud; juhtimise aparaat muutub keerulisemaks. Siin avaneb igale, nii sõdurile kui juhile avar tegevusväli oma võimete kontrollimiseks. Peale selle on see suuremajooneliseks suhete loomise võimaluseks rahva ja sõjaväe

vahel. Ja seda kõike kasutatakse. Kasutab vahetu juhatus, et kas klapib kõik see ka tundmata maastikul, mis klappis suvel kasarmu ümbruskonnas, kodus, laagris; kasutab kõrgem juhatus, et selgusele jõuda suurte üksuste ja väeliikide koostööst, juhtimisest. Oodatakse põnevusega järeldusi. Kõikidel on soov, et tuleks nad head, sest ainult siis rahuneb südametunistus. Väljaõpe on olnud siis õige.

III pataljoni väliõppuste raiooni sügavus on 40 klm (vaenlasega 80), laius 4—12. Jõud: pataljon 1 soomusauto rühmaga (tegelikult üks auto) ja 1 kerge patareid.

Jõudude kohta ei saa siin mitte ühest puudusest mööda minna, nimelt: pataljonis oli kompaniide arv 1 võrra väiksem normaal koosseisust,

mis juhtimises raskusi tekitas. Kuid ohvitseride vähesus ei võimaldanud uue kompanii moodustamist.

Õppuste kavas oli pataljonile ette nähtud: rännak, puhkusele asetus ja puhkusvalve; kaitsepositsioonile asetumine ja selle organiseerimine. Aeg 6 päeva.

Rännak. (Väliõppuse I päev — 21. IX).

Rännaku aluseks on patüli kirjalik käsk. Selle järgi liigub luurel kõige ees jalgratturite salk, siis avangardina 1 jalav. rühm r.-klp. rühma toetusel, avangardi ja peajõudude vahelhüpetena soomusauto rühm, selle järel 2—3 klm kaugune peajõud ja 1 laskur-jagu arjergardina taga ½ klm kaugusel. Peajõudude kolonni ülemaks on määratud üks kompüüidest. Sellega on patüüil tagatud jõudude käeshoid ja lahinguvalmsus. Ohuvaatlejad on määratud. Patarei ühineb hiljem. Huvitavana esineb siin jalgratturite salga moodustamine. Nimelt, pataljoni koosseisus neid ei ole ja puuduvad ka teised kaugeluure vahendid. Olukorra selgitamiseks aga on neid tingimata vaja. Pataljoni ülem sai sellest üle järgmiselt: ta moodustas sõduritest-jalgrattureist eri salga, mis kaugeluure ja side teenistuseks väga tarvilikuna osutus.

Avangard ühes jalgratturitega algas liikumist 7.15. Peajõud kell 8. Ilm hea. Palju päikest, mis meeoleolu hästi mõjutas, kuid rännakosi õhuhädaohu vastu ettevaatusele manitses. Tegelikult aga on teada, et ega „vaenlasel“ lennikut ei ole, ja see vähendab vaatlusinnu.

Rännakliikumise maskeerimist hõlbustas metsatukkadega kaetud maastik. Puhkusekohadeks valiti metsäärsed kohad, kus vaenlase õhuluurel raske oleks olnud midagi kindlaks teha. Näha on tõsist tähelepanu õhuhädaohu vastu.

Liikumine sündis rühma kolonnidena kahel pool tee äärt mööda, teed täiesti vabaks jättes. Liikumine kiirus 4—5 klm tunnis, kusjuures mahajääjaid ei olnud. Igatahes hoidsid osad peale 20 klm käiku suurele puhkusele jõudes oma värskuse täiesti alles.

Suur puhkus möödub P. talu kenas varikus, hästi maskeeritult. Peale maitsevat suppi lamatakse haljal murul kuni käsukirjas määratud väljaastumise aeg kätte jõuab.

Edasilikumine sünnib sama korralikult.

Jalgratturid näitasid juba rännaku taretajana omi võimeid. Kui osad oma puhkuseraiooni jõudsid, olid kõigil osadel korterid valmis vaadatud. Ei kuskil viivitust ega arusaamatust, mis eelmise aasta manöövri sageli paksu verd sünnitas.

Märgin siin siiski paar puudust: 1) rännakolonnil puudus külgakaitse. Käsus oli öeldud, et „küljed rännakul kaitstud“ — kuid kelle poolt? Patül tähendas, et rügüli poolt oli kor-

raldus tehtud külgakaitset ainult oletada. 2) Patül andes käsus luurele ülesande, käseb: „teated saata vaenlasega kokkupuutumisel“. Arvan, et siin oleks õigem määrata kas teatavalt esemeilt või teatud arvu tundide järele. Käesoleval juhusel, kus vaenlane kaugel, oleks kohasem olnud määrata esemed.

b) Puhkusele asetus ja puhkus.

Asetus ise tegelikult raskusi ei sünnita, sest viibime juba Viljandimaa suurtaalude piirkonnas, kus üks talu kogu kompanii vabalt varju alla mahutab. Samuti on ka pererahvas paigutamisel kõigiti abiks. Jääb üle vaadata, kuidas vastab ta sõjalistele nõuetele.

Avangard klm 3 ees — tähtsal teedesõlmel — muutus puhkusvalveks. Peajõud maantee ääres: esiteks 1 kompanii, tema läheduses tagapool soomusauto rühm ja r.-klp. kompanii; samal joonel — maanteest 400 m kõrval — teine kompanii. Pataljoni paigutus sellega ⅓ klm raadiusega ümbruskonnas, tee läheduses. Öhtul varajane päralejõudmine võimaldas kaitsepositsiooni valmisvaatamise, nii et iga silmapilk pataljon võis astuda tegevusse. Vahetuks kaitseks olid välivahtkonnad teedelahkmel.

Tunni aja jooksul oli telefoni-side kaugemal asuva kompaniiga loodud, 1½ tundi sellest hiljem valvetõkkoga ja patareiga, kes ka juba patüüli käsutusse oli jõudnud. Sellega oli patüüil kõik osad kindlasti koondatud oma kätte. Selle juures ei ühelgi osal asjatuid käimisi ega väsitust. Väeosad võisid rahulikult puhata kuni 12 tundi.

Kaitsepositsioonile asumine. (Väliõppuste II päev — 22. IX).

Rügemendi ülema käsu järgi tuli ptlj kaitsele asuda kahe jõe vahele X—Y joonel. Teated vaenlasest puudusid täielikult. Jälgin huviga patüüli tegevust olukorra selgitamisel. Patüüli oli andmeteks divüüli käsk nr 105, kus öeldud, et „Suurtükiväe osadel ilmuda:..... r-patarei T-sse 21. sept. kell 14-ks.“ Sellest järeldas patül, et vaenlase peajõud, kelle käsutusse patarei läheb, peavad ka siis seal läheduses olema ja et ta ka umbes sinna raiooni õoseks jääb. Oletus osutus õigena. Patül juba teadis nüüd, et vaenlane asub temast 1½ päevateekonna kaugusel.

Maastikuga tutvumine kaardil nõudis temalt veel vähe aega, ja otsus oligi valmis.

Samal öhtul valmis käsu projekt, mis järgmisel hommikul paar tundi enne tegevuse algust üksuste ülematele suuliselt edasi anti. Sellega saavutas patül täieliku informatsiooni osade vahel.

Soomusautode kasutamine.

Olukord tingis lahinguluuret. Vaenlane oli eelöhtul 1½ päevateekonna kaugusel. Hommikul võis ta varem välja astuda ja meile mää-

ratud kaitsejoone varem vallutada (III pataljoni tegevus võis alata alles kell 10). Selleks oli vaja teda takistada. Tekkis tarvidus lahinguluure järele. Lahinguluure küsimuse lahendas patül järgmiselt: soomusautol oli kaasas oma varustuse vedamiseks veoauto. See vabastati koormast. Asetati sinna kaks jagu k.-klp., anti juurde veel sideks ja luureks 6 jalgratturit, ja lahinguvõimeline üksus oligi käes. Ülemaks määrati r.-ltn. K. Sellele salgale tehti ülesandeks takistada vaenlase edasilikumist meie vägede kaitsepositsioonile asumiseni ja taanduda vaenlase üleolevate jõudude surve X talu juurde.

Ülesanne täideti hästi. Vaenlase luureosad paisati 4—5 klm kaugusel meie kaitsepositsioonilt segi ja tema tegevus halvati enam kui tunniks ajaks. Sel ajal oli kaitsepositsioon lõplikult korraldatud ja ka telefoniside kõikide osadega loodud.

Eelpool tähendasin, et patül määras luureteadete saatmise ajaks vaenlasega kokkupuutumise, tänases käsus aga olid ette nähtud juba esemed, kust teateid jalgratturite abil saata. Sellega oli patül eelmise päeva vea kõrvaldanud ja püsis seetõttu alati olukorra kursis.

Peajõud algasid liikumist koonduspunktist samuti kell 10. Kolonn on siin õredam, sest võimalik on vaenlase kahurväe tuli. Kompaniide ees, $\frac{1}{2}$ klm kaugusel liigub eseloneeritult I rühm, teised õrendatud rühmade kolonnis taga. Sellega oli võitlusvalmsus tagatud ja ka kaotusvõimalused kahurtulelt vähendatud.

4—5 klm kauguselt kaitsepositsioonilt hargneb pataljon kompaniidena. Ešeloneerimine jääb endiseks. Patarei asub hargnemispunkti positsioonile. Sinna loob patül ka oma sidepunkti, kust liinid hargnevatele kompaniidele järele veeti. Erilist tähelepanu väärib siin liinivedamise tehnika. Pataljonil oli kumbagile kompaniile kaasa antud 2 jalgratturit. Nende ülesanne oli kaabliga kompaniidele järele jõuda, sellejuures ka veel järele tuua pataljoni sidepunktist kaabel. Jalgratturid said sellega hästi toime. Värten seljas, sõideti mööda tee äärt kuni kaabli ulatuse pikkuseni; samal ajal jõudis juba teine uue värtnaga kohale ja jätkas esimese asemel kaabli vedamist, kuna see uue kaabli järele sõitis jne. Jalgratturite taga liikus liiniseadja, kes liini soodsasse kohta asetab. Sarnase korraldusega oli kindlustatud kompülidele alaline telefoniühendus patüliga ja ka kahurväega.

Siin aga ei saa vaikides mööda minna ühest puudusest, mis avaldus patarei ülema tegevuses. Kompaniid hargnevad, patül liigub ühes vasakpoolsega. Loomulik oleks olnud, et patarei ülem ka temaga oleks liikunud, sest ainult tema teab, kus kahurtuld kõige enam vaja. Patarei ülem aga ei tule mitte, vaid läheb patarei positsiooni juurele, olgugi et tal patareis küllalt ohvitseri,

kes sellega — vanema ohvitseri ülesandega — hästi toime oleks saanud. Viga tasub end ka kohe kätte. Pataljoni ülemal oli kaitsepositsioon juba vallutatud, telefoniside allüksustega loodud, alles siis jõudis patarei ülem pataljoni komandopunkti teatega, et leitud patareile positsioon. Sellejuures side patareiga loomata, vaatluspunkt vaatamata ja märkidega tutvumata. Vaenlase lähenemisel avati küll jalaväe liini kaudu kompüli nõudmisel nende juurde määratud kahurväe ohvitseri poolt tuli, kuid patarei ülem ise jäi nõutuks pealtvaatajaks kogu tegevuse jooksul.

Kaitsepositsiooni vallutamine.

Pataljoni rinde pikkus 5 klm. Maastik künkeline, soodus kaitseks; kahest kohast tulevad metsade kaudu ligipääsud vastupanu-positsiooni ette. Positsioonis üksikuid metsatukke, mis maskeerimise hõlbustavad. Kaitse oon on kindlaks määratud rüügüli poolt.

Esijärgu (teine järk fiktiivne) kompaniid jõudsid neile määratud joonele ligikaudu ühel ajal. Kompülid hindavad esirühma varjul kohal maastikku (isiklik luure) ja määravad siin rühmadele piirjooned. Rühmad saadetakse selle järele kohe positsioonile ja kompül asub asetuse kontrollimisele. Paigutusest esitab skeemi ühes *ettekandega patülike*. Sellega on patüli oma osade asetusest kuni jaoni täielik kogupilt. Asetus ühes skeemide joonistamisega võttis kompaniides $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ tundi aega, esialgne vastupanuvõime aga oli kohe positsioonile jõudmisel.

Jõudude jaotus eelpostide ja vastupanu-positsiooni vahel sündis vastavalt maastiku iseloomule. Parem tiib oli kinnine, seal k.-klp. tegevusvälja ei ole, sinna lükatakse eelpostideks laskurjaod; vasakul avaneb k.-klp. hea tegevusvõimalus, seal leiame eelpostides k.-klp. jao.

Vastupanu-positsiooni ette on asetatud tihe jalaväe tule tõke. Pea kogu rinde ette on loodud r.-klp. flankeeriv tulevõrk, rindelt tulistavad k.-klp., maskeerimine hästi läbi viidud. Kompaniide toetusjärku on jäetud $\frac{1}{3}$ jõudest (I rühm). Ülevaatusel jääb mulje, et siia on juba varem III patljoni kaitsele asunud, et ta üksiskasjalise paigutusega juba tuttav. Nii hästi areneb siin tegevus. Kuid patüli järele pärides vastatakse, et ollakse tundmatal maastikul. Igatahes on III patljoni kaitsele asetuse grupitaktika nõuete kohaselt hästi omandatud. Jääb üle veel vaadata patüli tegevust sel ajal. Kompaniide kaitsejoonele välja jõudes hindab üldjoontes maastiku; leiab kaardi järgi määratud piirjooned õigetena ja asub komandopunkti, enne seda vaatluspunkti valmis vaadates. On sidevõrgu loomise aeg. Tuli ilmsiks, kuivõrd hoolikas patül peab olema oma asukoha teadaandmises. Ees lahinguluure on kontakti saavutanud vaenlasega ja tema luure osad segi

lõõnud. Sellest teatab luursalga ülem jalgratturiga patütilile, kelle asukoht pidi olema maanteel (käsu põhjal). Patül aga oli jõudnud oma komandopunkti, mis 200 m teelt kõrval ja unustanud rinna posti ehk teenäitaja välja panemata. Tagajärg: teade jõudis üle 2 tunni hiljem päralt. Tänu vaenlase passiivsusele ei toonud see enesega kaasa tõsisemaid järeldusi. Varsti asetati küll post, kuid viga oli juba sündinud.

Tunni aja pärast peale positsioonile asumist ilmub nähtavale vaenlase rühmasuurune osa. Sinna avatakse paremp. kompüli juurde antud kahurväe ohvitseri poolt kahurtuli, millega ühinevad ka r.-klp. Varsti teatab eelpostide positsioon vaenlase 1 kompanii suuruse osa pealetungist paremale tiivale, kuid vaenlane on oma kompanii niivõrd laiaili lasknud valguda, et ta ei suuda anda mingit tõsist lööki. III pataljoni asetust ja pealetungiva osa seisukohti arvel võttes tunnustas rüüül pealetungi ebaõnnes- tunuks ja lõpetas tegevuse.

Tahan puudutada veel patüli varu moodustamise ja kasutamise kavatsust. Tegelikult patütil varu ei jäänud, vaid ta oletas ainult varu kompanii olemasolu. Olukord aga nõudis varu. Selleks nägi ta ette järgmise lahenduse, milleks ka korraldus oli tehtud. Lahinguluure salk pidi vaenlase üleolevate jõudude survele taanduma järkjärguliste hüpetena kuni vastupanu-posit- siooni ette ja sealt asuna kohe pataljoni koman- dopunkti juurde. See täideti. Vaenlase peale- tungi suuna selgumisel tõmbas ta sinna ka vasak- poolse kompanii varu rühma. Sellega kujunes temal juba tugev rusikas, millega läbimurdeid võis likvideerida.

Nagu ülaltoodust näeme, arvestatakse III pataljonis tegeliku olukorraga, osatakse kasu- tada maastikku ja osatakse tegevusse panna omi abinõusid. Kuigi kompaniisse jäi ainult üks ohvitser — kompül — ja kogu pataljoni peale 10 üleajateenijat ja side meeskond ilma vanemata (jäi kohe enne väliõppust haigeks), ei takistanud see veel pataljoni edukat tegevust. Järeldusena võiks öelda, et väljaõpe on siin rajatud õigele alusele.

23. IX.

Pataljon tegutseb kaitsel rügemendi koos- seisus diviisi poolt antud ülesande järgi. Patal- joni rinde pikkus 12 klm. Takistusena ees V. Emajõgi.

Ülesanne: kaitsese asumine ja kindlustus- tööde organiseerimine. Kaitsespositsiooni val-

lutamine sünnib samasuguse osavuse ja kiirusega kui eelmisel päeval, kusjuures kaitsese iseloom laia rinde tõttu muutub. Vastavalt sellele muu- tub ka positsiooni vallutam. viis. Nimelt V. Ema- jõe äärde tulevad 2 kardetavamad suuna. Nende vastu asetatakse tugevamad jõud, kuna mujal peajasjalikult valve korraldatakse. Positsiooni parem tiib on kaetud metsaga, selle äärele tõm- matakse kõik rühmad välja, et sellega kõvat tuletõket moodustada. Vasakpoolse kompanii jääb aga rühm varru. R.-klp. jaotus on samuti vastav maastiku tingimustele. Parempoolne kompanii piirkond on halb r.-klp. tegutsemiseks, temale antakse üks rühm. Vasakpoolne kom- panii ilusate laskealadega ja vaenlase peasuuna vastas saab juurde 2 rühma.

Puudutamata jäi luure korraldus, olgugi et viimased teated vaenlasest olid 63 tundi vanad, puudus valvepositsioon ootamatuse ärahoid- miseks, puudus kindlustus- ja purustustööde järjekorra kindlaksmääramine ja puudus selja- taguse korraldus. Nende läbiviimiseks oli vaja vastavaid kavu ja korraldusi, kuid et neid ei järgnenud, ei lahendunud kindlustustööde orga- nisatsioon lõpuni.

Järgnevad 3 päeva muudatusi tegevusse ei toonud. Olgu vaid mainitud, et tagasitulekul arenes rännakkiirus 15 klm ulatusel 6 k'm tunnis.

Iga tegevuse lõpul oli sõdureil alati soe söök valmis ja kohal. Toitlustamise küsimus ei jät- nud kogu manöövri ajal midagi soovida, olgugi et pataljoni voores oli 6 hobust. Üldse näib siin, et hoolitsetakse sõdurite eest hästi, kuid nõu- takse ka tööd ja siis ei tekita pingutus ka nuri- nat.

* * *

Lõpuks pilku heites pataljoni kodusse olu- korda, hõõgus sealt vastu hoolitsust ja armas- tust sõdurite vastu. Kasarmu õues on kompaniide arvu järgi lilleaedu, mida sõdurid soetanud. Söögitoa seinu ehivad Vabadussõja kangelaste ja langenute nimetahvlid. Otsa on ehitatud näitelava. Patüil seletuse järgi saavad valmis uued emailvärviga kaetud söögilauad, mis söögi- toa mõnusust veelgi aitavad suurendada. Kasarmu ruumid, ehkki kitsad ja vanad, on puhtad. Seintel samad mälestustahvlid, skee- mid ühes seletustega muistest ajast ja Vaba- dussõja päevilt. Nende kõrval mitmekesised diagrammid päeva- ja tervisküsimusist. Ruu- mides peeglid jne. Töökojad on samuti eeskujulik korras. O. J.

Eel- ehk julgeoleku-positsioonist.

„Sõduris“ on selle küsimuse kohta juba kaunis palju kirjutatud, kusjuures ka meie olusid on lähemalt valgustatud, kuid leidub siiski veel juhte ja paraku päris tähtsatel kohtadel teenivaid, kes küll julgeoleku-positsioonist midagi kuulnud, kellel aga sellest on ainult tume ettekujutus. Käesolev kirjutus tahab selgitada eel- ehk julgeoleku-positsiooni organiseerimist ja ülesandeid Prantsuse ja Saksa lahingumäärustikkude järgi. Ruumi säästmise mõttes võib see sündida ainult üldjoontes. Põhjust käesolevaks kirjutuseks andis tänavastel sügismanöövritel aset leidnud vahejuhtumine.

Nimelt pidi ette nähtud kava järgi ühel manöövripäeval üks pool korraldama kaitseisukorra, teine pool aga demonstreerima pealetungi kaitsele asunud vaenlase vastu. Tegevus oli täies hoos: pealetungija pool oli hargnenud tegevuseks, vastaspool aga asunud kaitsele juhatuse poolt määratud üldjoonele. Kaitsjal pooltel oldi ametis kaitsekorra viimistlemisega. Diviisi ülem kontrollis poolte tegevust, sõites selleks tegevuse tähtsamatele kohtadele.

N. pataljoni piirkonda jõudes, päriti pataljoni ülemalt seletust kaitsekorralduse kohta. Jõuti julgeoleku positsiooni korraldamiseni. Patil hakkas oma tegevuskava esitamise asemel seletama, et julgeoleku positsiooni organiseerimisel:

— Prantsuse määrustik näeb ette, et julgeoleku positsioon peab pealetungiva vastase väed sundima hargnema, kuna

— Saksa määrustik nõuab, et julgeoleku positsioon peab vastase pealetungi purustama.

Niisuguse „autoriteetse“ seletuse juures ei jäänud isegi diviisi ülemal muud üle kui muigata ja juure lisada, et mõne teise riigi määrustik võib olla nõuab julgeoleku positsioonilt veelgi seda ja teist, kuid kõik see pole praegusel momendil sugugi tähtis, vaid tähtis on see, kuidas on lahendatud küsimus praeguses konkreetses olukorras — pataljoni kaitsepiirkonnas.

Kirjeldatud vahejuhtumine ei ole väljamõeldus, anekdoot, olgugi et ta sellena paistab, vaid tõestisündind, kuigi uskumata lugu. On seepärast tarvis ligemalt tutvuda nende „määrustikulikkude vastoludega“, et selgusele jõuda, kas nad ikka tõepoolest nii „sassis“ on, nagu seda võisime järeldada N. pat. ülema seletust. Vaatleme selleks vastavaid Prantsuse ja Saksa lahingumäärustikke neis osades, mis käsitlevad eel- ehk julgeoleku-positsiooni korral-

dust ja ülesandeid (sakslastel õieti — lahingueelpostide positsioon).

1. Prantsuse määrustik.

Ajutise Prantsuse jalaväe määrustiku II osas, 1920 a. 1. veebruari väljaande järgi (§ 365), määratakse julgeoleku-positsiooni ülesanded järgmiselt:

„Julgeoleku-positsioonil asuvad eelpostid. See positsioon katab vastupanu-positsiooni ja võimaldab vastupanu-positsioonil asuvatel kaitseosadel õigel ajal asuda oma lahingukohtadele. Samuti takistab julgeoleku-positsioon vastase maapealsetele jõududele täpselt kindlaks teha vastupanu-positsiooni asukohta ja kaitsekorraldust.“

Eeltoodust ei saa kuidagi välja lugeda, nagu nõuaks Prantsuse määrustik eelpositsioonilt vaenlase vägede hargnemisele sundimist. Loomulik, et vaenlane ei tule pealetungile rännakkolonnides, kuid seda ei teeks ta kindlasti ka julgeoleku-positsiooni puudumisel, vaid hargneks ikkagi vastupanu-positsiooni ees- ja julgeoleku-positsioon oleks seega selles mõttes ikkagi ilmaaegne. Ja lõpuks see, vastase vägede hargnemisele sundimine ei olegi nii väga soovitatav, vaid kaitsja pool oleks siis alati mitu korda paremas seisukorras võrreldes pealetungijaga, kui viimane ründaks hargnemata kolonnides, tarvitades „Türgisõja aegset taktikat“. Järelikult, kui organiseerime julgeoleku-positsiooni ainult vastase argnema sundimiseks, siis muudame sellega ju endile kaitse raskemaks.

Prantsuse määrustik näeb esijoonel ette vastupanu-positsioonile katte ülesande, kuid ei nõua sugugi vaenlase hargnemisele sundimist, liiategi veel peajõudude hargnemist. Pisut teisel kujul nõutakse viimast küll julgeoleku positsioonilt, kuid ainult erijuhustel, millest lähemalt eespool.

Vastase hargnemisele sundimise nõue oleks ka täiesti asjatu, sest praeguse relvade tuleulatuse juures peab iga pealetungija hargnema juba väga aupaklikkus kauguses kaitsele asunud vastasest.

Samast § leiame nõude julgeoleku positsioonil asuvaid jõude järgustada sügavusse. Põhimõtteliselt järgustavad kaitseosad julgeoleku-positsioonil kolme järku ehk ešelooni:

- vaatlusjärk,
- võitlusjärk ja
- varujärk.

Vaatlusjärgus asuvad üksikud vaate- või kuuldepostid, kellel ülesandeks alarmeerida (häirida) võitlusjärku ja teatavatel juhustel avaldada piiratud vastupanu vastase pealetungivatele esiosadele.

Julgeoleku-positsiooni võitlusjärgus asuvad kaitseosad (kompaniid, rühmad, jaod), kellel ülesandeks vastupanu avaldada peamiselt tulega, et vaenlast seisma panna või enam-vähem aeglustada ta edasiliikumist. Seejuures annab juhatus võitlusjärgule alati täpse ülesande vaenlase pealetungi puhuks.

Viimase järgu moodustab eelpostide varujärk, mis ette on nähtud eelmise toetuseks.

Sarnane on julgeoleku-positsiooni üldskeem. Ta ei tarvitse olla igakord täielik, s. o. sisaldada kõiki loetletud järke. See on vaid üldine šabloon, mis olenevalt ülesandest ja olukorrast alatasa muutub ja varieerub. Kord võib ta olla täieline, kord sisaldada ainult üheainsa järgu, võib teatavatel juhustel aga üldse puududa. Üldisena reeglina sisaldab julgeoleku-positsioon enamail juhustel vaatlus- ja lahingujärgu (§ 394).

Ükski määrustik ei suuda ega või anda kindlat retsepti igaks konkreetseks juhtumiseks, selle retsepti peab looma juht ise vastavalt kõrgemalt juhilt saadud ülesandele, olukorrale ja käsutada olevatele jõududele.

Põhimõtteliselt määravad prantslased julgeoleku-positsioonile $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{3}$ julgeoleku- ja vastupanu-positsioonil asuvaist jalaväe üldjõududest. Jõudude suurus eelpositsioonil oleneb täielikult ülesandest, mis juhatus poolt ta peale pannakse: antakse tähtsam ja vastutavam ülesanne, — määratakse sinna ka tugevamad jõud, ja ümberpöörduvalt.

Juhustel, kui eelpostid peavad avaldama ainult piiratud vastupanu ja otsustavaks võitluseks taganema vastupanu-positsioonile, paigutatakse nad laial rindel vähemate gruppidenä, ja nende tuli katab kogu rinde. Ümberpöörduvalt, kui julgeoleku-positsioonile (lahingujärgule) määratakse tähtsam ülesanne — vastupanu avaldada kuni viimase võimaluseni, siis paigutatakse kaitsjad suurematena gruppidenä üksikutesse tähtsamatesse tugevasti kindlustatud punktidesse (toetuspunktid). Nende punktide vahed on siin suuremad, nii et nad igakord ei suuda luua pidevat tõkketuld üle kogu rinde. Viimasel juhusel on vaenlasel võimalus valguda tugipunkttest mittetulistavatele vahedele, kus nad aga satuvad vastupanu-positsiooni tulesüsteemi ja hävitatakse; osa peetakse kinni tugipunktide eel — tulega. Selle meetodi järgi organiseeritud kaitse sunnib pealetungivad vaenlase jõud „hargnema“ üksikuteks gruppideks ja juhivad neid kaitsjale soovitatavatesse kohtadesse. Seda võiks nüüd ehk nimetada hargnemiseks,

kuid tal on hoopis teine tähendus, hoopis teine mõiste, kui sellel „hargnemisel“, millest rääkis eelmainitud patil. Pealegi ei ole see süsteem alaline kaitsekorra reegel, nagu eelpool selgus, vaid ta on ainult üks variatsioon paljudest võimalustest.

Seega on eelpostide-positsiooni ülesanne vaenlase pealetungi puhuks tagada vastupanu-positsiooni julgeolekut, milleks peab:

— alarmeerima vastupanu-järgu õigeaegselt valmisolekuks;

— toimetama luuret ja vaatlust, tarbekorral pidama kontakti vaenlasega.

— katma vastupanu-positsiooni vaenlase maapealse vaatluse eest;

— kinni pidama või tagasi lööma vähemad kallaletungid;

— aeglustama või lahutama vaenlase kallaletungivaid jõude;

— oma ülesande täitmise ehk käsu järele taganema otsustavaks võitluseks vastupanu-positsioonile (olenevalt ülesandest).

Nendele nõuetele lisab veel ühe nõude juure koondatud väeliikide määrustik (Instr. prov. sur l'emploi tactique des Grandes Unités § 126): eelpositsioon peab vastup.-positsiooni kaitsma vastase jalaväe raskete relvade ja kaevik-kahurväe (miini-, pommi- ja gaasipildujad) tule eest, s. o. julgeoleku-positsioon olgu ette nihutatud sarnasele kaugusele, kust vastasel on võimata tulistada nendest relvadest vastup.-pos.

Teatavatel juhustel võib eelpositsioon olla äärmiselt nõrk või hoopiski puududa. See on võimalik siis, kui talt nõutakse ainult vaenlase pealetungist õigel ajal märguandmist või kui vastupanu-positsiooni ei ähvarda otsekohene hädaoht ja on kõrvaldatud ootamatus kas maastikuga või teiste teguritega.

Sellega piirduvad määrustikulised nõuded eelpositsioonile. Ei leidu neis mingit „hargnemise“ ega „vastase purustamise“ nõuet. Asume nüüd Saksa lahingumäärustiku vaatlemisele.

2. Saksa määrustik.

(1. septembri 1921. a. Ühendatud väeliikide juhtimine ja lahing — F. u. G.).

Sakslaste määrustikkude kokkuseadjad ei ole pannud suuremat rõhku kaitselahingu ja kaitsekorralduse detailiseerimisele. Nad annavad siin vaid üldised põhimõtted, mis tulevad aluseks võtta kaitse organiseerimisel. Kusagil ei ole läbi viidud sarnast detailiseerimist, kui me seda näeme prantslaste eeskirjades.

Sakslased kardavad juhtidele šablooni külgehakkamist, mispärast nad detailiseerivad vähem, loobuvad igal juhusel detailsete šabloonide ettekirjutusest. Nad seavad üles vaid üldised põhimõtted, millest tuleb kinni pidada, kuna

üksikasjad peab leidma igale konkreetsele juhusele ülesannet lahendaja juht. Seepärast leiame ka kaitselahingu ja sellega seotud julgeoleku positsiooni organiseerimise kohta nende määrustikust ainult üldised alused, kuid neist saame siiski küllalt selge kujutelmi julgeoleku positsiooni organiseerimisest ja eelpostide ülesannetest.

Saksa määrustik (F. u. G. § 357) soovib saata ka vastupanu-positsiooni ette lahingueelpostid, mis moodustavad julgeoleku järgu. Nende kaugus vastupanu-positsiooni eelervast oleneb ära maastikust.

Lahingueelpostidele esitatud nõuded (ülesanded) oleksid järgmised:

Esimene nõue on, et nad oma paigutusega moodustaksid sügavuse. Seega vastab see nõue täielikult Prantsuse määrustikule, kus nõuti sama — kolm järku.

Teiseks nõudeks seatakse vastupanu-positsiooni katmine (õieti varjamine), mis on jällegi analoogiline Pr. määrust. nõudele. Olles vastupanu-positsiooni ees mõni kilomeeter, olenevalt maastikust, jätavad lahingueelpostid vastase teadmatusse oma vastup.-pos. asukohast, — nad varjavad viimast.

Kolmandaks nõudeks on luure ja vaatlus. Kaugemale ette nihutatud, tihti kõrgematel kohtadel vastupanu positsiooni eelservast, võimaldavad lahingueelpostid paremini jälgida vaenlase liikumist, kui seda võimalik on vastupanu-positsioonilt. Luure ülesannet teostatakse kontakti pidamisega ja vähemate ootamata kallaletungidega vaenlasele.

Neljandaks on kaitseülesanded. Lahingueelpostid peavad kaitsma vastupanu-positsiooni vaenlase ootamata kallaletungide eest, peavad kõrvaldama üllatusi.

Kõigi nende ülesannete täitmisel nõutakse lahingueelpostidelt liikuvust, alalist asukohtade vahetamist selleks, et vastane ei taipaks kaitsekorraldust, et teda teadmatusse viia vastupanu-positsiooni asukoha suhtes. Päevane liikumine on raskendatud, kuid öösi on see nõue kindlaks reegliks.

Need on üldpõhimõtted. Iga konkreetse kaitsekorralduse juures antakse lahingueelpostidele kindlad ülesanded ja määratakse selle järgi vastavad jõud, mille järele nad on kohustatud talitama. Just sedasama nägime ka Pr. määrustikust.

Kaitseülesannete all võib mõista ka seda visadust või vastupanu sitkust, mis lahingueelpostid peavad avaldama vaenlase pealetungi puhul. Kord nõutakse neilt vastupanu viimase mehena, kord lepatakse vähema vastupanuga, kord loetakse küllaldaseks kui nad alarmeerivad vastupanu garnisoni. Selgituse selle kohta annab igakord kõrgema juhi käsk.

Piiratud vastupanu korral peavad nad taganema vastupanu-positsioonile selleks ette nähtud teid või ligemeid kaudu, nii et nende tagasitulek ei takistaks vastase tulistamist vastupanu-positsioonilt.

Lahingueelpostide tegevuse ühtlustamiseks laiemal rindel antakse neile ülesanne kõrgemalt juhilt. Ühtlust saavutatakse tihti sellega, et lahingueelpostidesse ei määrata mitte üksusi esijoonelt, vaid varust. Varu, samuti ka väljasaadetava eelpostide üksuse ülem alluvad kaitsepiirkonna ülemale, seepärast saab viimane ülesanded otse kaitsepiirkonna ülemalt. Kui imelik see ka esialgul ei paista, et varuosa asub eespool võitlusosi, kuid sel ei puudu teatud paremused ja otstarbekohasus. Taganevad eelpostid lähevad vastupanu-positsioonist läbi ning asuvad otsekohe varru, kus neil aega endid korraldada. Vastupanu-positsioonil asuvad üksused on selle asemel aga veel täiesti terved, puutumata ja nad võivad eduga täita oma vastutusrikast ülesannet.

Vahest võib kaitsja saata tugevamaid osi kaugemale ette tähtsamate punktide vallutamiseks. Nende ülesandeks oleks: võita aega vastupanu korraldamiseks tagapool, kauemini oma käes pidada eespool asuvaid valitsevaid punkte või sundida vastast hargnema teises, *teemale* mittesoovitavas suunas. Taganemise kord antakse neile teada alati õigel ajal. Selleks otstarbeks kasutatakse harilikult nõrgemaid jala- või ratsaväe osi, kes rikkalikult varustatud automaat-relvadega ja toetatud laialiselt grupeeritud kahurväest.

See viimane juhus vastab umbkaudu Pr. määrustiku ühele selle osa nõudele: julgeoleku-positsioon peab lahutama teataval kordadel vastase pealetungivaid jõude.

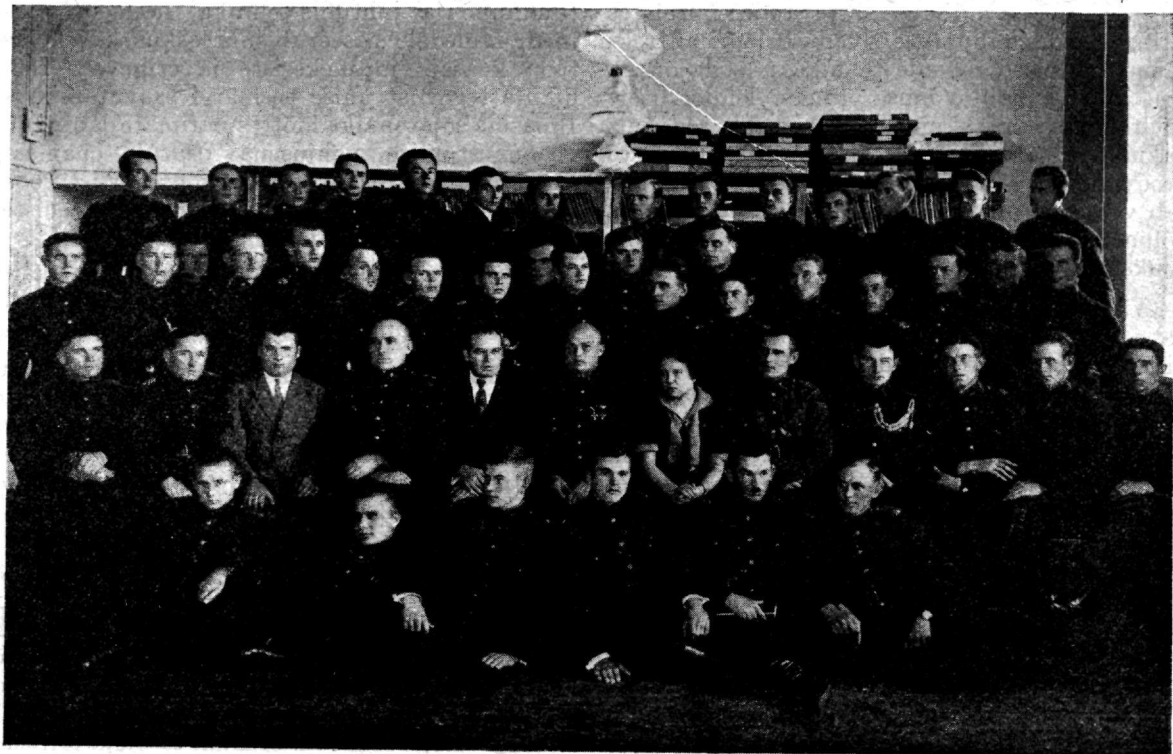
Nii siis Saksa määrustik näeb ette julgeoleku-positsiooni ülesandeks luure, katte ja julgeoleku nõudeid. Erilised kohused määratakse tarbekorral kindlaks igas konkreetses kaitsekorralduses. Ei kusagil leida nõuet, et julgeoleku-positsioon peab purustama vastase pealetungi. Ka Prantsuse määrustikus puudus see nõue. Ei nõua ka kumbki määrustik vastase sundimist hargnemisele.

Nii tekib täieline arusaamatus: kust võttis N. patül need julged väited ja omapärase määrustikkude tõlgitsemise; kust ammutati sarnased teated julgeoleku-positsiooni kohta, milline asjaolu sundis teda pead murdma määrustikkude võrdlemises. Kuidas taheti oma eelpositsiooniga vaenlast „hargnema sundida“ või „purustada“?

Kõige tõenäolisem näib olevat, et siin üldse ei teatud ei Prantsuse ega Saksa määrustikku, ei ühe ega teise järgi mõistetud organiseerida eelpostide positsiooni, vaid lihtsalt taheti oma



*Mälestussammas Lõuna-Eesti vabastajaile Tartus.
Avati pidulikult 17. okt. s. a.*



*Raamatukoguhoidjate kursused üleajateenijatele-allohvitseridele.
Juhatas, lektoreid ja kuulajad.*

saamatust ära peita nende kuulsate ja kõlavate määrustikkude nimede taha.

Kui võrrelda eeltoodud määrustikke, seada kõrvuti kumbagi eelpositsiooni korraldamise põhimõtted; skeemi, siis leiame, et vahe nende vahel polegi nii silmnähtav. Põhimõtted on mõlemis ühed ja samad. Kellelgi et tarvitse kaua kaaluda, kumba järgi organiseerida kaitset, kumb endale võtta šablooniks. Kui üldse juttu teha nende juurdlemisest, võrdlemisest ja raskustest selle juures, siis csutub igatahes palju raskemaks teha kindlaks need

lahkuminevad põhimõtteis mõlema määrustiku nende osade vahel, mis selgitavad eel- ehk julgeoleku- positsiooni organiseerimist ja nende ülesandeid. Siin ainult võiks tekkida kahtlusi, pikemaid arutlusi.

Tarvis kord jõuda niikaugale, et jätame tegelikus lahingolukorras need määrustikkude kaalutlemised ja toimime nendeta, tuginedes otsustamise juures oma väljaõppele ja selgele mõistusele. Eeltulevat talveperioodi peame tingimata kasutama selles sihis.

H. M.

Kõrgema Sõjakooli praktilised tööd möödunud suvel.

Kõrgema Sõjakooli eesmärk on anda meie kaitseväele juhtisid ja staapide tööjõude. Nõudmised kaasaja väeosa juhilt on suured. Juhi õlul lasub ränk vastutus operatsioonide kordamineku ja alluvate heakäekäigu eest.

Peamine nõue kaasaja juhile on: osata koordineerida tema käsutuses olevate väga mitmekesisiste ja iseloomult erinevate relvliikide tegevust oma lahingeesmärgi — võidu saavutamiseks vähemate kaotustega. Sõda on see, mis avalikkuse ette toob mitmetes kaitsevägedes rahuaegse saladuse loori all tekkinud uudused relvade tehnikas; sõda on ka see, mis annab võimsa tõuke leidlikkusele sõjatehnika alal; ning sõda on ka see, mis pakub soodsa võimaluse sõjatehniliste uuduste proovimiseks tegelikus olukorras ja kinnitab verrega nende eluõiguse või tunnustab nad kõlbmatuks. Ilmasõda oli enneolematuks tõukeks sõjatehnika arenemisele.

Vähe aga tehnika uudustest üksi, tarvis on ka oskust leida neile õiget kohta seniste relvliikide peres, neid rakendada üldise edu teenistusse nõnda, et nende võimsus leiaks nõuetavat ja õigustatud kasutamist.

Nagu iga erinev olukord tingib ühiskonna arengu teatavas suunas, nõnda tekitavad ka erinevad relvad kaitseväes relvliigid, kus noored ohvitserid või noorsõdurid, sattudes ühisest esialgsest massist, alistuvad relvast relvliigile üle kantud iseäraldustele ja eemaldudes järkjärgult seinisest ühisest tsentrumist, kujundavad laieneva ja üksteisest aja jooksul ikka rohkem ja rohkem eemalduva relvliikide kiirte kimbu.

Koostöö edukuseks on vähe tunda ainult relvu, nende omadusi ja kasutamisi. Tähtsaim on tunda nende relvade tegevusse panejaid, tunda elavaid inimesi, kes masinad liikuma

panevad, nende relvliigi iseäralduste tõttu kõigi neis arenenud hingeliste erinevustega — ja koondata seda laialivalgumise kalduvustega relvliikide kiirte kimpu üheks ühiselt mõtlejaks, tundjaks ja tegutsejaks võitlejate rusikaks, mille õieti sunnitud hoop tagaks edu — võidaks lahingu.

Juhi otsuse ja tahte väljendamiseks vajab ta veel juhtimis-technika oskust.

Kolm elementi — relvade ja nende juhtide tundmine ja juhtimis-technika, need on alus- toed, millele baseerub juhi oskus kooskõlastada kaasaja mitmekesisiste ja erinevate relvliikide tegevust ühise eesmärgi saavutamiseks. Ilmasõja sõjatehnika mõttes parimate lahingute ebaõnnestumise põhjusena osutub enamasti alati puudulik oskus relvliikide tegevust kooskõlastada. Enamik komistusist meie senistel manöövritel on olnud samadel aladel.

Need kolm elementi kujundavad ka telje: mille ümber koondub kogu Kõrgema Sõjakooli õppekavade tuum, eriti tema praktilises osas.

Olude tõttu on Kõrgemas Sõjakoolis, nagu teisteski kaitseväe õppeasutustes, teoreetiliste ja praktiliste õppuste vahele järsult tõmmatud lahutav aja-vahejoon: talvel teория, suvel praktika. Seda olukorda analüüsida pole nende ridade ülesanne. Olgu ainult tähendatud niipalju, et praktilised tööd on mõeldud loengutel ja praktilistel töödel auditooriumis loomulikult jäänud tühemete täitmiseks, teadmiste täiendamiseks ja kontroleerimiseks.

Esimene kolmenädaline võõruskäik oli n eie lennuväkke. Lennuväe ülema ja ohvitseride juhatusel võeti selle aja kestel lühidalt läbi teoreetiline ja praktiline lendurvaatleja kursus. Töötati päevapildi ja fotogrammeetri laboratooriumides. Viibiti ka mitmesuguste ülesannetega mõned korrad õhus.

Juunis töötati major Oja ja kol.-lt. Kauleri juhatusel Piritas ja Tondi ümbruses geodeesia alal, valmistades instrumentaal ja ratsa matk-ülesvõtteid.

Sellele järgnes ekskursioon mere miiniladudesse, merejõudude juhataja mereväe-kapten Salza juhatusel.

Väga tähtis osa praktiliste tööde kavast on pühendatud pearelvliigile-jalaväele kõige liigemale ja ka vanemale kaasvõitlejale — kahurväele. Osa kuulajaid, kes läinud aasta kevadel sisseastumiskatsed sooritasid, viibisid juba läinud suvel kahurväega tutvumise otstarbel kuu aega Jägalas meie kahurväe poligoonil ühes II diviisi kahurväega. Tänavu augustis pühendati kogu kursusele kolm nädalat, kus viibiti koos III diviisi ja õppeasutuste kahurväega. Kui läinud aastal kuulajad esinesid pealtvaatajate osas, siis tänavu tuli igalühel töötada kas pataljoni- või kompaniülemana, juhtides ja kooskõlastades mitmesugustes lahing-faasides ja mitmekesisel maastikul jalaja kahurväe tegevust. Õppetööd juhatasid kahurväe inspektor kol. H. Brede ja tema abi kol. N. Stahl, kes mõlemad ka kahurasjanduse lektoriteks talvel. Viimane asjaolu mõjus töö edule tunduvalt kaasa, kujundades talvistest ja suvistest töödest üksteist täiendavat tervikut.

Järgnes kahepäevane õppekäik auto-tankide divisjoni, tema Männiku õppelaagrisse. Siin õpiti tundma divisjoni vanemate ohvitseride juhatusel kergeid ja raskeid tanke, soomus- ja sõiduaautosid, harjutati nende algelist juhtimise oskust ja nende relvade kasutamist lahingulokorras.

Sarnane rändamine, nagu seda kujutab enesest äsja vaadeldud Kõrgema Sõjakooli kuulajate praktiliste tööde periood, ei saa olla kuigi meeldiv ei rändajaile enestele veel vähem aga väeosadele, kuhu tormatakse kutsutamata võõrastena ja segatakse nende kindlaksmääratud töökava. Sellest hoolimata on aga

vastuvõtt ja juhatusete andmine igalpool olnud heatahtlik, mis parimaks tunnustuseks sellest, kuivõrd tähtsaks hinnatakse meie eri-väeliikide tarvet ja oskust kõigi väeliikide tegevuse kooskõlastamises.

Tutvumist jalaväega ja mitmesuguste väeliikide koostöötamisega võimaldas osavõtt vahekohtunikudena diviiside sügismanöövritest.

Kõrgema Sõjakooli suvised tööd lõppesid hilissügisel praktiliste töödega taktika ja kindralstaabi teenistuse alal Kindralstaabi ülema kindral Reeki ja teiste Kindralstaabi juhtivate jõudude juhatusel. Tutvuti uue õppeviisiga, mille maksvusele peasmise eest meie kaitseväe õppeasutustesse on viimasel ajal võideldud. Uues õppeviisis väärised peajoontes tähelepanu tööde põhjalik ettevalmistus ja täpne organisatsioon, kuulajate paratamatult iseseisv töötamine maastikul ja kindel töö meetod. Tööd olid parimaks katseks kuulajate võimetele ja oskusele. Nii mõneski asjas saadi valusaid vitsusid, — kuid tammed kasvavad ainult tormides ja ainult tammesid vajab enda selgrooks meie väike kaitseväge.

Neil töödel Kindralstaap omandas pildi Kõrgema Sõjakooli praegusest kuulajaskonnast, õppides tundma *igat üksikut kuulajat ja tema oskusi ning võimeid*. Samuti oli Kõrgema Sõjakooli kuulajail võimalus näha enda tulevase juhte kindralstaabi töös ja õppida tundma nende kavatsusi ning vaateid. Peale muu väärrib aga eriti allakriipsutamist asjaolu, et Kindralstaabi ja Kõrgema Sõjakooli ühiste töödega kindral Reek viskas mulda seemne Kõrgema Sõjakooli endiste ja praeguste kuulajate ühinemiseks.

Kokkuvõttes — läinud suvi on olnud Kõrgema Sõjakooli ekuulajajale erakordselt viljakas heade õpist ja kaunite mälestuste poolest.

M. T.

Organisatsiooni küsimusi.

Valmimas on jalaväe määrustiku teine osa — „Jalavägi lahingus“. Nimetatud määrustiku projektis on ette nähtud jalaväe pataljoni koosseisus kolm laskur- ja üks kuulipildujate kompanii. Et küsimusel põhimõttelik tähtsus, siis oleks tarvilik enne lõplikku otsustamist seda veel igakülgselt kaaluda.

Teatavasti tulevad organisatsiooni küsimuste lahendamisel hindamisele peaaesjalikult:

1) arvatav sõjaiseloom, 2) üldine sõjaväe suurus, 3) elumiste sõdade kogemused, 4) maas-

tiku iseloom tulevase sõjateatri piirkonnas ja 5) riigi võimed tehnilise varustuse soetamises.

Missugune võiks siis olla meie tulevase sõja iseloom? Vastuse sellele annab lihtne arvestus. Jagades arvatava rinde pikkuse võimalikkude pataljonide arvu peale, saame viimaste jaoks laiad piirkonnad ja nende vahel veel laia vabaruumi, seega — manööversõja elemendid. Et meie piiril ka igasugused kindlustused (millele toetudes kas või kohati ja sõjategevuse algulgi enam-vähem stabiilse rinde

saaksime) puuduvad, siis tuleb sõja esimestest päevadest alates arvestada liikuv sõjaga. Operatiivseks üksuseks neis tingimustes peab olema koondus, mis oleks küllalt tugev, koosneks võimalikult kõigest väeliikidest ning seega võimalis eseseisvalt lahendada kõiki sõjalaolukorras ette tulevaid ülesandeid. Teiselt poolt peaks ta olema ka küllalt kerge ja paindub, et omada tarvilikku liikuvust. Koosseisult peaks ta olema organiseeritud nii, et oleks tagatud suurem manööverimise ja kombinatsioonide võimalus.

Sarnaseks üksuseks osutub meie olukorras kõvendatud rügement, kusjuures tuleks kaalumisele võtta veel neljanda pataljoni vajaduse küsimus. Igatahes ei diviis, ei ka kahe rügemendiline brigaad, nagu nad olid Ilmasõja algul, ei ole meil vastuvõetavad. Diviis on liig suur ja meie olukorras manööverimiseks vähe paindub. Üldse leiaks diviis meie oludes võrdlemisi vähestel juhustel tarvitamist, kuna normaalselt tuleb meil tegutseda ikkagi operatiivsete gruppidega, millede koosseisud muutlikud vastavalt ülesandele. Brigaad ei ole otstarbekohane, sest kui vajaduse korral tema koosseisust üks rügement ära võtta, mis meil kujuneb möödapääsmata nähtuseks, siis jääb brigaadi staap täiesti üleliigseks asutuseks. Ka pole brigaaditülemal kahe üksusega võimalik mingisugust manöövrit teostada, ehk ta peaks siis käsutama pataljone ja nendega opereerima. Viimasel juhul jääks aga mõne rügemendi ülem ilma tegevusest.

Tagasi pöörates meie sõjaaegse pataljoni juure tahaks tõendada, et operatiiv-taktikalises vaatepunktist hinnatuna peaks see koosseis, vaatamata missugune meil saab olema operatiiv üksus, neljast laskur- ja ühest kuulipildujate kompaniist, ja seda järgmistel põhjustel.

1) Kolmiküsteem on läänerrinde positsioonisõja tulemus, kus järjest suurenevate tehni-

liste abinõude tõttu tuli vähendada jalaväe üksusi, et tehniliste üksuste juurekasvuga mitte suurendada teatud koonduses üksuste arvu, mis oleks muutnud neid raskesti juhitavateks.

Meie sarnasel suurel määral tehnilisi osi juure anda ei saa, misparast kolmiküsteemi paremus ja otstarbekohasus, eriti just kompaniide arvu suhtes pataljonis, meie oludes kui ka manööversõjas üldse senini on tõestamata.

2) Meie laiade rindete ja operatsioonide nõrga strateegilise ning taktikalise siduvuse juures, mis tingitud sellest, et meie olukord ka pataljonidele ette dikteerib teatud iseseisvad ülesanded kindlates suunades, on tarvilik, et meie pataljon oleks koosseisult tugev ning suudaks parajal ajal ise head juhust kasutada ehk likvideerida kohalikud ebaedud varem, kui vaenlane ennast vallutatud maa-alal korraldanud. Sarnasteks operatsioonideks jäävad rügemendi ja diviisi varud hiljaks ja selle asemel, et vastu lööki anda momendil, mil vaenlane organiseerimata, tulesüsteem korraldamata, peaks hilja kohale jõudnud kõrgema ülemate varud seisukorra jaluleseadmiseks plaanikindlat pealetungi algama, mis loomulikult rohkem aega nõuab ja suuremat pingutust ning jõudu tarvitab.

3) Kui operatiiv üksuseks lugeda kõvendatud rügementi, siis oleks neljast laskurkompaniist koosnev pataljon üheks abinõuks rügemendile tarviliku võimsuse ning suurema iseseisvuse kindlustamiseks.

4) Iseseisvalt ja ka laial rindel tegutsedes on neljakompaniiline pataljon veel tarvilik pataljoni ülemale suurema kombineerimise võimaldamiseks. Ka on meie võrdlemisi puudulikkude sideabinõude juures vähe julgeoleku tagamisest ainult rindel, vaid veelgi tähtsam on saavutada seda ka ähvarduste vastu tiibadelt ja seljatagusest. See kõik aga nõuab suuremat koosseisu.

Tahaks loota, et selle küsimuse kohta rohkem sõna võetakse, sest küsimuse tähtsus väärrib seda. K-ts.

Märkusi artiklile „Varustuse soetamise viisidest“.

Sellenimelises artiklis „Sõdur“ Nr. 43/44. arvustab „Kr-m“ maksivaid hankeseadusi ja leiab, et võistluspakkumised ei olevat mitte otstarbekohane varustuse soetamise viis, sest ta ei rahuldavat üht tähtsamat eesmärki riigikaitse alal — „ette valmistada lühikese aja jooksul tööstust suurel määral varustuse produtseerimisele“. Artikli autor soovitab sarnasest „ebakohasest varustuse muretsemise meetodist“ nagu seda on võistluspakkumised, loobuda „mida varem, seda parem“. Ta ei näita mitte otsekohe, missugust hankimise

viisi tema õigeks peab, kuid tema arutlustest peab järeldama, et see õige hankimise viis peaks olema varustuse muretsemine üksikutelt äravalitud tööstusettevõtelt, ilma võistluspakkumise korraldamata. „Kr-m“ seab hankimisviiside äramääramisel üles koguni kõrvalülesande, millel ei ole mingit ühist kaitsevägele varustuse muretsemisega. Ta tahab, et Sõjaministeerium oma rahu-aegsete tellimistega üleval peaks teatavad tööstuse kaadrid, kes sõja lahtipuhkemisel end mobiliseeriks sõjaaegse suurema nõudmise

kohaselt. Nii artikli autori märkused maksva hanke-seaduse kohta kui ka tema omapäraseid kavatsused varustuse soetamise korraldamise kohta on ekslikud. „Kr-m“ on koguni arvesse võtmata jätnud, et varustuse soetamise viiside äramääramisel tuleb kõigepealt silmas pidada kaht nõuet muretsetava varustuse suhtes, ja nimelt: a) varustuse kõrge väärtus, ja b) odavus.

Kõrge väärtus on võistluse tulemus. Mida suurem ühe ja sama asja valmistajate arv, sedaparemaks muutub fabrikaadi väärtus. Üksi vaba võistlus ergutab tööstust ikka paremaid ja paremaid toodanguid turule saatma, et kauba väärtusega võistlejaid välja tõrjuda. Ja selleks vaba võistlusele aitab teatud määral kaasa ka kaitseväge varustuse muretsemine avaliku võistluspakkumise teel. Samuti on avalik võistlus see tegur, mis hinnad alla lööb.

Kaitseväge varustust võiksime jagada kahte liiki: I — varustusartiklid, millel on üldine turuväärtus, II — artiklid, mida ainult kaitseväge tarvitab. Esimesse liiki kuulub suurem osa kaitseväge varustust, nagu riidevarustus, jalanõud jne., teise liiki — relvad, laskemoon jne. Iseenesest selge, et esimese liigi tööstuse arenemist reguleerib vaba võistlus turunõuete kohaselt. Sõjaametkonna osa siin on koguni väike, sest ta kujutab endast kõigest 1½% kodumaa tarvitajate üldisest arvust. Üksikute tööstusettevõtete elujõulikkus kujuneb välja vabas võistluses. Läbi löövad ettevõtted, kes kõige soodsamalt suudavad rahuldada turu nõudeid, nõrgad ettevõtted aga, kes seda ei suuda, tõrjutakse eemale ja nad varisevad kokku. Kr-m'i arutlustest tuleb järeldada, et sõjaametkond oma tellimised peaks andma mitte elujõulistele ettevõtetele vaba võistluse teel, vaid nõrkadele, kes võistlust välja ei kannata. Ta arvab sellega tööstuse mobilisatsiooni kergendavat. Missugused on aga sarnase varustamise poliitika tegelikud tagajärjed? Tagajärjed on igatahes need, et kaitseväge varustataks halva ja kalli varustusega, kuna aga üksikute nõrkade tööstusettevõtete hingeshoidmine ei ker-

genda tööstuse mobilisatsiooni, vaid just vastupidi: teataval määral raskendab. Sest elujõuliste ettevõtete arenemine on takistatud sõjaametkonna tellimiste ärajäämise arvel. Tööstuse mobilisatsioon peaks eeskätt tuginema just elujõulistel tööstusettevõtetel. Pealegi on sõjaametkonna kui ka iga teise tarvitaja huvides eeskätt varustust hankida sarnastelt ettevõtetelt, kes kõige soodsamatel tingimustel kõrgeväärtuslikku kaupa suudavad anda. Ja sarnase ettevõtte valikuks on ja jääb kõige õigemaks teeks avalik võistluspakkumine.

Mis puutub teise liigi varustuse muretsemisse, siis peab tähendama, et maksvas hanke-seaduses võistluspakkuminesunduslikuna hankimisviisina esineb üksi nende varustusartiklite kohta, millel on üldine nõudmine, s. t. esimese liigi varustuse artiklite kohta. Teise liigi varustust lubab hanke-seadus vabalt muretseda ilma võistluspakkumiseta*).

Kokkuvõttes ei anna tööstuse mobilisatsiooni tarvilikkus sõjaametkonnale sõjakorral millegagi põhjust varustuse muretsemisel sõjaväele tegutseda teisiti, kui „heal peremehel“ oma varanduse valitsemisel kohane, ning sellepärast jääb nii kaitseväge kui ka tööstuse arendamise huvides üldiselt normaalseks hankimisviisiks võistluspakkumine.

Mis lõpuks puutub Kr-m'i arutlustesse piiratud ja piiramata võistluspakkumise viiside üle, siis pean tähendama, et maksev hanke-seadus normaalse võistluspakkumisena ette näeb sarnase võistluspakkumise, kust osavõtmine võimaldatud kõigile, s. o. piiramata võistluspakkumise, kuna piiratud võistluspakkumine kui sõjaametkonna eri hankimisviis seadusega lubatud teatud ettenähtud tingimustel ja üksi kõrgema majanduslise võimuorgani — Sõjanõukogu igakordsel otsusel. Möödamines peab ka tähendama, et Kr-m ekslikult loeb vähese osavõtmisega piiramata võistluspakkumist võrdseks piiratud võistluspakkumisele. Võistluspakkumise viisi ei määra mitte ära pakkumisest tegelikult osa võtjate arv, vaid ettevõtjate arv, kellele võistluspakkumise korraldaja võimaluse andis pakkumisest osa võtta.

-e.

Tšehoslovakkia lennuki Š 18 külaskäigu puhul.

Tšehoslovakkia vabariiki tuntakse meie sõjaväe ringkondades võrdlemisi õige vähe, kuna otsekohe sed suhted temaga puuduvad. Oma 14 milj. elanikkude arvu ja 100.000 suuruse sõjaväega pakub see majanduslises ja poliitilises mõttes järjele jõudnud riik siiski väga suurt huvi — on ju ka Tšehoslovakkia Ilmasõja varemelt võrsunud noorriik. See vabariik sai õnnelikuna

pärijana endise Austria maapöue-varanduse ja tööstuse poolest rikkamad maa-alad enesele. Eriti väljarenenud on Tšehoslovakkia sõjaline suurtööstus, mis tähelepanu väärivana tegurina on hakanud andma juba

*) Vaata 1869 a. S. S. K. XVIII r. (Sõjaväe hangete ja teovõtete seadlus) § 132.

Euroopa turule oma saadusi ja selleks energilist tutvustamisetööd ja kihutust teeb.

Ka lennuasjanduses on tekkinud Tšehoslovakkias oma tööstus, mis võimaldab kodumaa materjali ja jõududega oma sõjaväge lennukitega varustada ja ka teiste riikide tellimisi täita. Vabariigi sõjaväel on oma lendmasinate vabrik Letnany's (Praaga juures), siis veel eravabrikud „Avia“ ja „Aero“. Lennukite vabrikute kõrval töötavad ka omad mootoritehased, milledest enamtuntud „Walter“ Praagas ja „Shkoda Werke“.

Väljamaa riikidest on Tšehoslovakkia lennutööstuse saadusi ostnud Itaalia, Bulgaaria, Poola, Belgia ja Leedu; samuti on ta esinenud oma lennukitega mitmel rahvusvahelisel võistlusel, nii näit. omandas Itaalias 1926. a. peetud võistlustel 1-se auhinna.

Tšehoslovakkia lennuvägi koosneb 3 rügemendist, mis jagunevad pataljoniideks. Rügemendid asuvad Praagas, Olmütz'is ja Nitras; suurem lennukool Chebis (Eger). Üldse on lennuväes umbes 800 lennukit.

Soodsate majandusliste ja tehniliste olude juures teeb Tšehoslovakkia suuri jõupingutusi ka isiklike koosseisu väljaõpetamise alal. Eriti kantakse suurt hoolt lendurite väljaõpetamise eest, mille järeldusel on võrsunud mitmed üldtuntud rekordimehed. Tšehoslovakkia konstruktorid on metoodilise õppetöö läbiviimiseks pööranud erilist tähelepanu õppemasina ehitamisele; rajades oma tööd puhtteaduslisele alusele on nad ehitanud uema õppelennuki tüüp Š 18, mis Eestit külastas s. a. oktoobri algul. See lennuk on nüüd Tšehoslovakkia lennuväes üldisele tarvitusele võetud. Ka välisriigid on neid endale muretsenud, nagu Itaalia, Bulgaaria ja Belgia, mis tõendab konstrueeritud lennuki tehnilist väärtust.

Moderni õppelennuki väljatöötamise kallal on viimasel ajal töötanud suur arv konstruktoreid. Eritüüpi õppelennukit enne Ilmasõda ja ka Ilmasõja kestvusel ei tuntud — konstruktoritel puudus igasugune võimalus aega pühendada selle tüübi omaduste uurimisele. Õppetstarveteks kasutati harilikke lahingulennukeid, mis pikema tarvitamise järele enam ei võinud osa võtta lahingutegevusest; lennukile kombineeriti kahekordne tüürimisesüsteem peale — ja see oli kõik. Iseenesestki mõista oli väljaõpetamine sarnastel lennukitel puudulik, pikaldane ja kulukas. Alles peale sõda võisid konstruktorid alata rahulikku ja süstemaatilist uurimist õppelennuki probleemi lahendamiseks. Sarnase süstemaatilise teadusliku töö saavutus on ka lennuk Š 18.

Õppelennuki silmapaistvamatel omadustel tuleks üldiselt märkida järgmist. Masin peab olema võimalikult stabiilne (s. o. automaatne tasakaalustamine) pikuti ja põigiti kõikumiste juures. Teine tähtsam omadus on minimaalne libisemise võimalus kiiruse kaotuse juures. Ühtlasi peab ta olema kerge ja sõnakuulelik juhtimise ja evolutsioonide kordaseadmise juures. Kuna õppimise eesmärgiks on peaaegalt lennuki juhtimine, siis tuleb lennukist kõrvaldada võimalikult kõik, mis tähelepanu mujale võib kiskuda; mõõduriistadest on küllaldane jätta ainult kiiruse- ja kõrgusemõõtja. Maandumise kiirus peab õppelennukil olema võimalikult

kult väike (mitte üle 40 km/t), horisontaalse lennu kiirus 100—135 km/t, s. t. keskmine, et üleminek kiiremale lahingulennukile ei oleks mitte liig järsk. Lennuki tõusuvõime võib olla võrdlemisi aeglane (umbes 1000 mt kõrgus 10 minutiga); maksimaalne kõrgus (lagi) umbes 2500 mt, mis oleks tarvilik virageerimiseks ja vigulennuks. Õppelennuk peab olema ökonoomne, odav omas komplektis ja jooksvate kulude poolest. Meie oludes peab ta võimaldama ette võtta kõige põhjalikumaid parandustöid oma materjali ja jõuga. Lennuki mootor peab olema vastuvõtlik meie kliimale ja töötama odavam bensiini ja õlisortidega.

Tšehoslovakkia lennuk Š 18 on ehitatud sõjaväe aviovabrikus Letnany's (Praaga juures) ja näib täitvat õnnelikult eelnimetatud tehnilisi nõudeid. Lennuki ja mootori kasuks räägib juba pikk marsrüt, mida see väike ja võrdlemisi nõrgajõuline lennuk ette võtnud. Sarnase pika reisi järele on loomulik, et lennuk enam oma täielikke, normaalseid võimeid näidata ei suuda; pikkade ülelendude juures harilikult ei või krrashoid enam nii täpne ja piinlik olla, kui kodus, kus kõik materjalid läbi proovitud ja tööriistad ning abinõud käepärast. Arusaadav ka, et lendur pika tagasireisu eel püüab aparati hoida ega taha välja pingutada äärmist, mis viimase jõud võimaldab.

Lasnamäel 5-mal okt. tehtud lennudemonstratsioon tõendas lennuki häid omadusi. Lendur näitas, et kiiruse kaotus lennukile eriti hädaohtlik pole, kuna tal puudub kalduvus libisemiseks ja pöörisesse minekuks — aparaat vaid parašüteerib automaatselt. Maandumine on nähtavasti kindel, kuna maandumiskiirus küllaldaselt väike (36—41 km/t) ja šassi ehitus väga kõva. Kereehitus ja seespoorne montaaž on väga lihtne, kõrvaldatud on kõik üleliigne, ruum avar. Lennuki keskmine kiirus maa lähedal 135 km/t., praktiliselt 105 km/t. Tõuseb 1000 mt kõrgusele 7—8 minutiga. Lagi 3400 mt (vabriku andmed*).

Masinat veab „Walteri“ firma (Praagas) poolt konstrueeritud 85 H. J., õhujahutusega mootor, 7 silindriga. Walteri mootorid on tuntud oma vastupidavuse poolest pikematel ülelendudel (Praaga-Brüssel, Praaga-London, Praaga-Rooma) ja tulid võitjaks Coppa võistlustel Itaalias 1925. a.

Lennuk Š 18 on ehitatud üleni puust (faneer), mis meie oludes mitte kõige vastavam ei ole; kliimaatiliste tingimuste tõttu on meil soodsam, võimaluse järgi, tarvitada riidega kaetud keret. Põletis- ja määreained tarvitab masin ökonoomselt, ja nagu katsed näitasid, on mootorile raskem ja odavam bensiinisort kohasem. Mootor on monteeritud masinale väga soodsalt, kõik tähtsamad osad on kättesaadavad ja kergesti monteeritavad. Hind meie rahas 1.100.000 mk.

Peab veel tähendada, et lennuk võimaldab muuta õhus tõstenurka, mis omakorda kindlustab stabiilsust. Nägemisepiirkond lenduritele on vaba, läbirääkimine nende vahel soodus.

* Need andmed käivad 60 H. J. Walteri mootoriga (5 silindrit) varustatud Š 18 lennuki kohta. Eestit külastanud masina omadused on seega veidi teised.

Tšehoslovakkia
õppe-lennuk Š 18,
külastas kapten Hamšik'i
juhtimisel
oktoobrikuu algul
Eestit.



Lennuki juhiks oli Tšehoslovakkia lennuküüks üks parimaid lendureid — kapten Hamšik, kes alates 1915. a. juba Austria sõjaväes ohvitserina oma lennukarjääri algas. Kapt. Hamšik on tuntud oma pikkade ülendude poolest, mida ta oma sõjaväe lennukitel toime pannud (Praaga-Kopenhagen, Praaga-Tallinn). 1925 a. püstitas ta lennukil Avia BH 10 (Walteri mootor 60 H. J.) kiiruse rekordi 171,150 km/t.

Viimast ülendust Eestisse algas kapt. Hamšik Praagast peatustega üle Olmutzi-Opava-Varssavi-Kaunas-Riga-Tallinn. Tallinnast lendas kapt. Hamšik „Junkers“ lennukiga Helsingi, et tutvuda sealsete

maandumise tingimustega. Kaunas ja Riias sai kapt. Hamšik iseäraliselt piduliku vastuvõtu osaliseks. Lätis annetati temale Läti lennuküüks kutsemärk. Koosviibimisel meie lennuküükselastega jättis ta oma sümpaatse ja vähe tagasihoidliku iseloomuga kõige parema mulje. Loodetavasti viib ta oma lennuküüks peresse rahuldavaid mälestusi ka meist, põhjamaalastest, kes oma päältnäha võib olla külmade traditsioonidega temperamentlisemale tšehile ehk iselaadilised paista võisid. Vastastikku tutvumise mõttes andis külaskäik meile õige palju huvitavaid teateid kauge riigi ja rahva üle, kelle ajaloos nii mõndagi ühist meie omaga. Loodame, et see tutvumine ei jää viimaseks. H.J

Sõjakirjandust.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 13 (4. okt.) ja nr. 14 (11. okt.) 1926.

„M. W.“ nr. 13 algab sõjatehnika ülevaatega. Ülevaate autor väidab, et Ilmasõja õpiste kasutamine relvade alal on täies hoos: ei mõelda välja midagi uut, siis rekonstrueeritakse olemasolevaid. Inglise sõjaväes on rekonstrueeritud jalaväe vintpüss (süsteem Lee-Enfield) ja nimetatakse nüüd „Lee-Enfield Mark IV“. Uue (rekonstrueeritud) püssi kaliber on endine (7,7 mm), kaal 3,9 kg, seega ½ kg vähem kui endise püssi. Püssi kaalu vähenemine ongi uue püssi suuremaid paremusi.

Prantslased varustavad oma jalaväe kolonel Reibelilt konstrueeritud kerge kuulipildujaga. Uue kerge kuulipilduja kaliber on 7,5 mm (endistel 8 mm); kaal 9 kg; relva juures kantava laskemoona arv on suurenenud 988 padrundi pealt 1325 peale relva kaalu (võrreldes end. k. klp.) vähenemise arvel.

Reibeli k. klp. konstruktsioon on lihtne, mis omakord kergendavat väljaõpet ja kasutamist. Uus k. klp. on väga hea võitluseks lennukite vastu.

Riigid asetavad kahurite ja nende laskemoona veel hobuseid mootoritaga. Isesõitjad kahurid võitvat üldise tähelepanu. Palju tähelepanu on pühendatud tankide vastu võitlemise relvadele. Prantslased pooldavad selleks kahurit, mille kalii-

ber on mitte alla 3,7 mm ja mürsud — terast läbitavad. Tankivastane kahur peaks olema hästi maskeeritud ja kergesti positsioonile asetatav.

Muret teeb küsimus, kuidas kaitsta tanki meeskonda gaaside vastu. See küsimus on seni rahuldavalt lahendamata.

Tankide kallaletungi lähtealuse valikut vaenlase lähedusse takistab (kui tahetakse alal hoida otamatust) tanki mootori müra ja kütteinete lõhn. Olevat leitud erilise aparaat, mis lämbutab tanki mootori müra ja hävitab põletisainete põlemisest tekkiva lõhna.

Lennukite ehitusel tarvitatakse suure eduga n. n. duralumiiniumi tema kerge kaalu ja suure vastupidavuse tõttu.

Jalgrattaid kavatakse sõjaotstarbeteks ehitada eriti kergekaalulisi; selleks asetatakse jalgratta raami moodustavad terastorud alumiiniumist torudega.

„Raske kuulipilduja kui relv, mis kannab pealetungi“. „M. W.“ nr. 42 — 11. 5. 926 „Futurus“ sarnase pealkirjaga artiklis katsus lahendada r. klp. koostööd laskurkompaniidega pealetungil, kriipsutades alla, et pealetungi kannavad rasked kuulipildujad, eriti siis kui on võimaldatud r. klp. tulistamine läbi „aknate“, mis jäetud võitlejate eeljärgkudesse.

Käesoleva artikli autor ei poolda „Futurus“e mõtteid täies ulatuses. Tema arvates on olnud ja jäävad „pealetungi kannajateks“ laskurkompa-

niid, sest nemad annavad lõõgi, nad võitlevad mees mehe vastu; kõik teised relvad on vaid selleks, et võimaldada meestel jõuda vastase kõri kallale. Saksa sõduris tulevat kasvatada pealetungi vaimu ja temast peletada kalduvus peita end masinate kaitse alla.

„Aknad“ pealetungil on tarvilikud. Nende moodustamist tuleks nõuda õppustel ja reglamenterida määrustikes ja juhtnõrides.

„On erilised kuulipildujate pataljonid tarvilikud?“ Ilmasõjas andsid kuulipildujate suured koondused häid tagajärgi tiiva-kaitsel ja tuletõkke loomisel. Et moodustada sarnaseid pataljone, on tarvis hulk kuulipildujaid (klp. pataljonis on 3 komp., igas 16 r. klp. + 8 k. klp.). Artiklil on järg.

Artiklis „Kahur — tank — lennuk“ autor näitab, et tuleviku sõjale annavad ilme lennuk ja tank. Kahur teenib neid ja võitleb nende vastu. Otsitakse kahuri tüüpe, mis peale võitluse seniste märkide pihta oleks veel kohased võitlusel tankide ja lennukite vastu.

„Tankistide väljaõppest N.-Venes“. Artiklis refereeritakse „Krasnaja Svesda“ andmetel N.-Vene tankistide väljaõppe korraldust. Venelased nõudvat omilt tankistidelt suurt laske- ja manöövri- oskust. Tankistidele korraldatakse N.-Venes erilised 10 kuulised kursused ja peale selle veel teenistuse jätkamine omas väeosas.

„M. W.“ nr. 14: Käesolev number on paisunud 32 veerulisest (endised) 48 veeruliseks. Esialgse artikli on „Sõjaõpiste kasutamisest“. Autori arvates ei oma iga sõdijapool sõjaõpiseid. Et õppida sõjast, peab olema kõva vaim, uuri ja vaim, mis suudab tungida nähtuste tuumasse ja kõval käel kasutada õpiseid. Sarnastena olevat esinenud Saksa väejuhid Friedrich II (Suur) eesotsas. Ilmasõja peaõpiseks tulevat lugeda, et tuleviku sõjas võidab vaim, mitte masin. (Artikkel on nähtavasti meeoleolu loomiseks. K.)

„Verduni tragöödia“. Sarnase pealkirja all on ilmunud Riigiarhiivi andmetel raamat. Siin arvustatakse ja refereeritakse mainitud raamatut ja leitakse, et ta vääriliselt peegeldab vana ja kuulsat (Ilmasõjaaegse K.) armeedegevust.

„Andmed Ühisriikide sõjapoliitikast“. Olgugi, et Wilson ja ta poolehoidjad piitsutasid militarismi ja ta hävitamiseks algasid sõda, olevat viimaseaja Ameerika hoogsalt militariseerumas. Esijoonel viib Ameerika läbi suurejoonelise sõjalaevade ehitamise programmi.

Mereväe ülalpidamine maksab aastas 320 miljonit \$ (dollarit) (umbes 120 miljardit Emk). On kavatsusel juurde ehitada viie aasta jooksul 8 ristlejat, 6 allveelaeva, 2 lennukite emalaeva, 1248 hüdroaeroplani j. n. e.

Maaväe ülalpidamine maksab aastas 341 miljonit \$ (dollarit) (umbes 130 miljardit Emk). On registreeritud suur arv autoid, mida võiks kasutada sõja puhul ja nimelt 1926 a.: 17,3 miljonit isiklikke sõiduautoid, 80.000 autobussi, 2,4 milj. veoautot. (Igal 7-dal kodanikul on oma auto). Tähelepanu on pöördud noorsoo sõjalisele ettevalmistusele. Patsifismi jutlustamine avalikkudes koolides on keelatud. Ohulaevastikku kavatakse tõsta 5 aasta jooksul nii, et oleks 2200 lennukit ja 10 ohulaeva, 1650 ohv., 15.000 meest.

Tööstuse mobilisatsioon on ette nähtud. Eriline tähelepanu on pöördud keemiasõjale. Ameerika majanduslik seisukord on endiselt hea, olgugi et 1925 a. väljavedu on vähem kui 1924 aasta.

„2 ja 3 diviiside sügismanöövrid“. Suuremaid Reichswehri manöövreid. Manöövrid on

näidanud, et juhid ja meeskond on jõudnud väljaõppe kõrgemale astmele, olgugi et Reichswehriil puuduvad moodsad relvad nagu raske kahurvägi, lennukid, tankid, milliseid tuli kasutada ainult oletuses. Oskus maskeeruda lennukite eest oli suur ja imbutud sõdurite verre.

Eeskujulikult kasutasid väeosad maastikku. Mehed olid maastikul nägematud. Artilleeria oskas ennast peita ka lahtisel maastikul.

Jalaväe ja kahurväe koostöö oli alati hästi läbi viidud. Side töötas hästi ka kiirelt vahelduvas tegevusolukorras. Hästi oli organiseeritud manöövri vahekoos; ta kasutas eri sidevõrku. Suur tähelepanu oli pöördud väeosade rännakvõimele. Saavutused ka sellel alal head (100 klm 2 päevaga). Rahvas näitas suurt poolehoidu manöövreivale sõjaväele. Sõjavägi (Reichswehr) näitas, et temas elab endise kuulsat armeede vaim... (See manöövri kokkuvõtte näitab, et kuulsat armeede vaim on pimestanud mõnegi kaasaegse ja võtnud talt erapooletu ja asjaliku vaatlusvõime... Ka Reichswehri manöövri pidid esile tulema mõnigi puudus. K.)

„Olukorra üle Marokkos“. Pärast Abd el Krim'i allaandmist jätkasid Djebala ja Chomara suguharud, mis asuvad Riifi loodeosas, vastupanu. Poliitikaga („M. W.“ autori keeli „Zuckerbrot und Peitsche“. K.) ja lennukitega saavutasid prantslased 1926 a. sügiseks Marokkos täielise võidu.

„Sideteenistus“. Arvustatakse „Offene Worte“ väljaandel ilmunud sideteenistuse käsitava raamatu 2 osa ja leitakse, et see raamat ei tohiks puududa sõjaväe ja sõjaväelaste raamatukogudes.

„Õhukaitse ohvitser“. Tema ülesannetel ilmasõjas ja tulevases sõjas. Olgugi et Ilmasõjas õhukaitse korraldus oli veel algastmetes, olevat suun selles töös olnud õige.

„Jalaväe kahur ja kaitse tankide vastu“. Selle küsimuse käsitlemisega olevat juba tütuseni jõutud, kuid autor leiab võimaliku olevat siiski juhtida tähelepanu sellele, et otstarbekohaselt konstrueeritud jalaväe suurüks, mille peamine ülesanne oleks klp. ja miinipild. pesade purustamine pealetungil (ikka pealetung, mitte kaitse!), võiks suure eduga ühtlasi olla tankide vastu võitlemise relvaks.

„Tehnika ja sõjandus“. Autoriks on reserv leitn. dipl.-ins. Wim Brandt. Tema arvates ei ole muutunud kaitseasjandus tehnika edu peale vaatamata keerulisemaks kui see oli endistel aegadel. Luuakse uusi relvu, kuid ühtlasi otsitakse lihtsust nende konstruktsioonis ja käsitamiseks. Relvade mitmekesisus ja rohkus nõuab suurt jõudu enese otsekoheseks teenimiseks ja ülalpidamiseks (laskemoon, määrded, kütetained...), seepärast oleks sõjaväe teenistuse kohustused tarvis panna mitte ainult meeste, vaid ka naiste peale. Soovitab naiste jaoks esialgu 1/2-aastast sõjaväe teenistust.

„Mundriküsimusi“. Vaadeldakse mundriküsimusi Prantsuse, Põhja-Ameerika, Ungari, Itaalia j. t. sõjavägedes. Sõjas võimulepeasnud khakivärvi mundrile otsitakse rahuajal ilustusi ja välikiide ning väeosade eraldusmärke. Rahuage ei taha leppida ühetoonsusega ka sõjaväemundris.

„Aluseid ohvitseri autoriteedile“. Autor leiab, et noore ohvitseri autoriteedi peamiseks aluseks on distsiplineeritud esinemine lähimate abiliste (allohvitseride) ees ja oma kutsesse süvenemine ning ta tundmine.

Peale mainitud artiklite on „M. W.“ nr. 13 ja nr. 14 kümned veerud üleaadet välismaade sõjandusest ja sõjakirjandusest. K.

Kaitseväe elu.

Sv. Ü. Õ. ohvitseride laskevõistlused.

Käesoleval aastal Sv. Ü. Õ. ohvitseride laskevõistlused peeti 16. ja 17. oktoobril Tondi laske- tiiris püssidest, browningutest ja k. k. „Madsen'ist“.

Püssidest: osavõtjaid — 30 ohvitseri. Eeelvõistlusena tabamislaskmine 250 mtr pealt 10-ringilise rahvusvahelise märgi pihta; püsti, põlvelt ja lamades käelt, igast asendist 5 lasku piiramata aja jooksul. Tingimused loeti täidetuks, kui vähemalt 14 kuuli ringis.

Lõpuvõistlus — näpsav laskmine — 125 mtr pealt, rinnakuju kilbita; laskmine samuti kolmest asendist, kuid igast asendist ainult 2 lasku 10 sek. jooksul. Väljalaskmata lasu eest arvati suurem tabavus maha. Lõplik hindamine sündis tabavus- ja näpsav-laskmistel saadud punktide kogusumma järgi, kusjuures esimest kohta hin- nati ühe punktiga, teist kahega jne. Kohtadele tulid: 1. kpt. Margusson — 5 pk.; 2. kpt. Vaga — 8 pk.; 3. kpt. Mänd — 8 pk.

Browningutes: osavõtjaid 35 ohvitseri. Tabavuse laskmine 20 mtr distantsil, käelt ilma

teise käe abita 25 ringilise märgi pihta; laskusid 7; välja lasta 40 sekundi jooksul, kusjuures ükski ei tohtinud olla ringist väljas. Koha määras välja- löödud silmade summa. Kohti loeti kaks, mis omasid: 1. kpt. Margusson — 122 silma; 2. ltn. Madisson — 99 silma.

K. k. „Madsen'ist“: osavõtjaid 27 ohvitseri. Laskmine 25 mtr pealt, 15 padrunita 1. eesk. joon. nr. 71. märgi pihta kiirtule harjutus ühes 10 mtr hüppe, laadimise, tühjendamise, raua vahetuse ja kontroleerimise harjutustega — 1 min. 30 sek. jooksul. Kohti loeti kaks, missugused omandasid: 1. ltn. Madisson — 37 silma; 2. n.-ltn. Lomp — 36 silma.

Kõigile kohtadele tulijatele jagati ohvitseride kogu juhatuse poolt väärtuslisi auhinde. Sv. Ü. Õ. ülema poolt oli välja pandud rändav auhind paremale laskurile, kes kõigil kolmel laskealal kõige rohkem punkte saavutab. Auhinna omas kpt. Margusson 7 punktiga. J. L.

Sõjaväelised teated.

Itaalia sõjaväe uus organisatsioon.

Käesoleva aasta kevadel kinnitati Itaalia sõjaväe uus organisatsioon.

Tähtsam kolmest väeliigist on maavägi. Ühe- aastane kontingent annab Itaalias umbes 230.000 füüsiliselt sõjaväe teenistuseks kõlbulikku meest, kelledest umbes 30.000 võib teenistusest täiesti vabastada. Ühe neljandiku 200.000-st võib samuti vabastada peale lühikeseajalist, mitte vähem kui 6 kuulist teenistust.

Sõjaväe suuruse alammäär on kindlaks määratud 150.000 mehe peale. Selle arvuni langeb sõjaväe arvuline suurus õppeperioodi möödumisel, s. o. talve- kuudel. Õppeperioodi suvekuudel on kahe aasta kontingendid korraga koos kuni vanema kontingendi reservi laskmiseni. Õppehooajal tõuseb vägede arvuline suurus umbes 325.000 meheni.

Uus organisatsioon näeb ette 4 armeed, 10 armee korpust ja 29 diviisi, peale selle erilised ja enam- vähem iseseisvad Sitsiilia (1 armee korpus) ja Sar- diinia (1 diviis) sõjaringkonnad. Piiride otsekohe- seks kaitseks formeeritakse Alpi väed, 3 brigaadi, igas 3 rügementi (ühtekokku 27 pataljoni). Need väed peetakse alalises valmisolekus ja igal brigaadil on oma mäe-kahurväe rügement 9 patareiga.

Uues organisatsioonis on ette nähtud „Divisione Ternaria“, mille koosseisu kuulub ainult 1 jalaväe brigaad 3 rügemendiga (9 pataljoni), peale selle üks välja-kahurväe rügement 12 patareiga ja teised väed. „Divisione Ternaria“ oleks põhi- ja iseseisev taktika- line üksus.

Diviiside (30) ja armee korpuste (10) endine arv jääb ka uues organisatsioonis püsima. Diviisid erinevad üksteisest ainult suuruse poolest vastavalt nende asetuspäirikkonna ulatusele.

Sõjaväe teenistuse kestvus jääb endiselt 18 kuu- liseks, välja arvatud väga väike protsent, keda sõjaminister võib perekondlistel põhjustel täielikult vabastada sõjaväe teenistusest.

Sõjaväe kullaldase arvu ja hea seisukorra eest hoolitsemiseks on loodud erilised mobilisatsiooni inspektuurid, mis täitsa uued asutused.

Uue organisatsiooni juures väheneb jalaväe rügementide arv 104 pealt 90 peale. Kõik rü- gemendid varustatakse lähemal ajal moodsate relvadega.

Besaglieeride 12 rügementi moodustatakse ümber rattur-kuulipildurüksusteks.



Vabadussõjas langenute mälestussammas
Kanepis.

Avati 16. aug. 1926.

Välikahurväe rügementide arvu suurendatakse 30 peale (seni 27); nii tuleb iga diviisi peale üks kahurväe rügement.

Rasket välikahurväge vähendatakse 14 rügementilt 11 peale, vastavalt armee korpuste arvule.

Seni ühe juhatuse all seisnud raske- ja rannakahurvägi eraldatakse üksteisest kaheks üksuseks.

Õhukaitse kahurvägi reorganiseeritakse uuesti ja jaotatakse ära otstarbekohaselt.

Insenerväed jäävad endiseks, välja arvatud väike raadio-telegraafi eriteadlaste koosseisu suurendus.

Tankvägede organiseerimisel peetakse silmas arendamise ja täiendamise võimalusi tulevikus.

Administratiiv asutusi on kokku tõmmatud ja lihtsustatud.

Alalise kaadri, s. o. ohvitseride ja allohvitseride koosseisudes suuremaid muudatusi ei ole, nende seisukorda kavatakse tulevikus parandada; suurt tähelepanu pööratakse „täiendusohvitseride“ kasvatamisele. J. A-n.

Venemaa.

Muulaste leegioni organiseerimine Nõukogude Vene punaarmee edeneb kiirelt. Formeerimise keskkohaks on Tuula, kuhu juba on üle viidud ümber 12.000 muulast, kes kogutud teistest punaväe osadest. Ajutiselt juhatab muulaste leegioni Poola rahvusest ohvitser Gaitzevits; muulaste leegioni staabi ülemaks on tšehh Krōga. Tuulas organiseeritud muulaste leegioni osad koosnevad peaaesjalikult tšehhidest, lätlastest ja poolakatest.

Peale 5-e regulaar muulaste pataljoni on Tuulas veel formeeritud kool muulastest allohvitseride väljaõpetamiseks ja üks kahurväe divisjon.

Permis formeeritakse ratsasalke, keda varustatakse Poola tüübiliste relvadega. Orenburgis formeeritud muulaste ratsasalgad koosnevad täielikult Muhamedi usulistest. Balti riikide kodanikest on formeeritud eri rügement. Peale selle on formeeritud üks rügement Soome kodanikest ja 2 brigaadi Ida-Galitsiast tulnud ukrainlastest. J. A-n.

Kirjandust.

Raamatute nimestik sõdurite raamatukogule ja juhendid raamatute liigitamiseks kaitseväe raamatukogudes.

Kindralstaabi VI osakonna väljaanne. Tallinn, 1926 a. Merejõudude staabi kivitrükk.

Sarnastest nimestikkudest on aastat neli tagasi ilmunud haridusministeriumi oma, mis aga ebaõnnestunud katsena kirjanduslike ringide poolt tagasi tõrjuti ja mitte üksi kirjanduseharrastajatelt, vaid üldiselt hukkamõistva otsuse päris. See halb kogemus riikliku nimestikuga tegi alguses õige kahtlaseks ka kõnealuse soovitatavate raamatute nimestiku: Kui haridusministeriум selle ülesandega hakkama ei saanud, kuidas võib see õnnestuda sõjaministeriумil, kelle huvide ringist kirjandus kahtlemata peaks veelgi kaugemal olema kui haridusministeriумil. Kuid juba pääliskaudselt raamatut lehitsedes märkasim üllatusega, et käesolev nimestik on kokku seatud kirjandusliku asjatundmise ja suure hoolikusega. Tõsiseks rõõmuks muutus, sisusse süvenedes, esialgne üllatus.

Ei ole vähem tähtis kui meie kaitseväljan erelvaõppustega kõrvuti muutub kirjandust lugedes iseteadvaks kodanikuks. Võib kindla veendumusega kinnitada, et viimasena nimetatud vaimse aluse puudusel ei anna relvaõppuski tegelikult seda tagajärge, mis õigusega iseteadvalt sõdurilt ja kodanikult riik nõuab. Õieti on tabatud raamatu eessõnas see suur kultuuriline tähtsus, mis raamatul on eriti noorte sõdurite vaimlises kasvatuses. Jääb ainult soovida, et kaitseväge juhid selle suure kultuuritöö süstemaatiliselt teostaksid, laiendades raamatukogude võrku nii sisult kui ka arvult meie kaitseväge üksikute osades.

Käesoleva nimestiku üksikud osad, nagu kõigepeält ilukirjanduslik, on kokku seatud kirjanduslikust maitsest juhitud. Raamatute nimekirja ülesvõtmisel ei ole lastud mõjutada muid kõrvallisi asjaolusid, kuid ainult teoste kirjanduslik väär-

tus. Tõsi, leidub rohkelt ka ajaviite lugemismaterjali, kuid teisiti ei saa see olla rahvaraamatukogudes (ja kaitseväge raamatukogud peavad arvestama ka kõige lihtsameelsema ja vähenõudliku lugejaga, kellest alles peab saama raamatu lugeja). Kui mõned üksikud kahesilmavahelejäämised, mõnede raamatute puudumine nimestikus välja arvata, siis peab tunnustama, et nimestiku ilukirjanduslik osa jätab kõige meeldivama mulje. Sedasama tahaksin öelda ka teiste alade kohta, nagu kirjandusteadus, kunst, ajalugu jne. Ja võin oletada, et sama asjatundlikult on kokku seatud teisedki, puhtsõjaväelised osad, kus sõjaväelased kui oma erialal veelgi rohkem kodus.

Peale soovitatavate raamatute nimekirjade leidub selles raamatus täpseid juhtnõude raamatukogude sisemises korraldustöös ja asjalikke näpunäiteid raamatute liigitamiseks. Needki on väljendatud sõjamehelikult lühidalt ja selgelt. Jällegi võiks needki olla eeskujuks haridusministeriумile rahvaraamatukogu rakendustöö õigete korraldamisviisidega tutvunemiseks.

Kahju et kõnealune nimestik piiratud arvus eksemplares trükituna võib levineda üksi sõjaväe osades: see oleks hädatarvilik käsiraamatuna äärmiselt vajaduslik ka meie rahvaraamatukogudele. Lõpuks lubatagu avaldada soovi, et käesolevale nimestikule kui alusele järel saadetakse ütleme iga aasta vastav täiendus aasta kestes ilmunud väärtuslikuma kirjanduse loeteluna.

Sellena kirjanduskultuurne asjatundlik teostus juba esimese katsena ei võigi muud tuua kui võita meie kirjandusele uusi ja tõsiseid sõpru kaitseväljaste ridades.

Bernhard Linde.

Male.

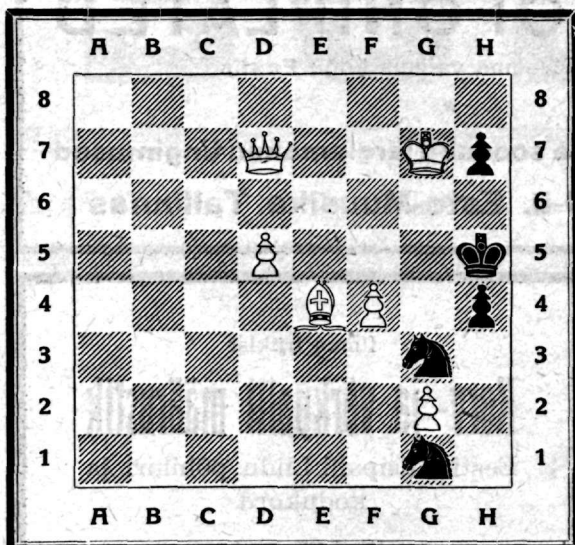
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 16 (57).

Kokku seadnud A. Burmeister.
Mustad.

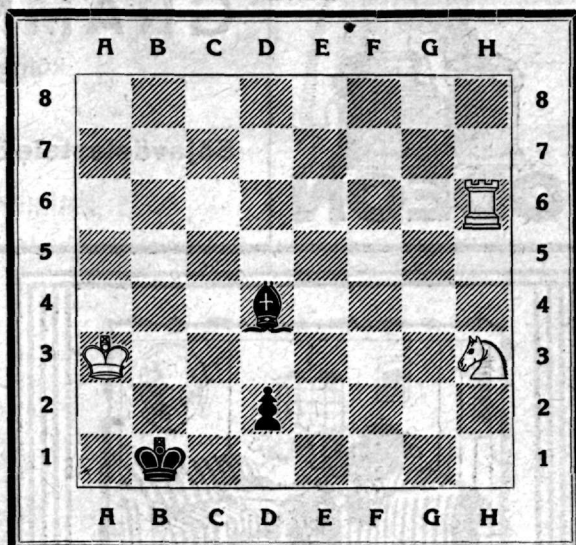
Lõpumäng nr. 10 (37).

Kokku seadnud V. Platoff (Riias).
Mustad.



Valged.

Valged: Kg7, Ld7, Oe4, Ed5, f4 ja g2.
Mustad: Kh5, Rg1 ja g3, Eh4 ja h7.
Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.



Valged.

Valged: Ka3, Vh6, Rh6.
Mustad: Kbl, Od4, Ed2.
Valged algavad. Mäng jääb viigi peale (remis).

Ülesande nr. 11 lahendus.

1. Vd3—a3, Va4:a3,
 2. Le5—b5 annab matt.
 1. (Vd3—a3), Kb4:a3,
 2. Le5—b2 annab matt.
 1. (Vd3—a3), Va4—a6,
 2. Le5—d6 annab matt.
 1. (Vd3—a3), Rd2 ükskõik kuhu.
 2. Va3—b3 annab matt.
- Teised variandid on kerged.

Ülesande nr. 12 lahendus.

1. b3—b4, a5:b4,
2. Vh6—h1, ükskõik,
3. Vh1—a1 annab matt.
1. (b3—b4), a5—a4,
2. Kc7—b8 jne.
1. (b3—b4), Ka6—a7,
2. Vh5:b5 jne.

Ülesande nr. 13 lahendus.

1. Lc2—e4, d5:e4,
2. Ra5—b7 annab matt.
1. (Lc2—e4), Ra4:c5,
2. Le4—f4 annab matt.
1. (Lc2—e4), Kd6:c5,
2. Le4:e7 annab matt.
1. (Lc2—e4), ükskõik,
2. Vc5—c6 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: Boris Kerner ja V. Mikenas (Tallinnast), stud. jur. Raoul Pärnpuu ja stud. math. S. Levitski (Tartust), M. Villemson (Pärnust).

Ülaloodud lõpumängu nr. 10 lahendus.

1. Rh3—f2, Od4:f2,
 2. Vh6—h1+, Of2—e1,
 3. Vh1—h2, d2—d1 saab lipuks,
 4. Vh2—b2+, Kbl—c1,
 5. Vb2—b1+, Kc1:b1.
- Valged on suitsus.
3. (Vh1—h2), Oe1—f2,
 4. Vh2—h1+, Of2—e1,
 5. Vh1—h2 jne.

Kroonika.

— 22. okt. juhtus Tartus sõjaväe lennukiga harjutuslemmul äpardus. Hädamaandumisel sai lennuki propeller tugevasti vigastada; lendur ltn. Kitsapea kannatada ei saanud, tal õnnestus maha hüpata.

— Saksa okupatsioonivägede poolt sünnitatud kahjude tasumine on praegu päevakorral, kuna Vene vägedelt tehtud kahjude kohta esitatud 3000 nõudmist on alles komisjonis läbivaatamisel.

— Nõukogude Vene sõjataatseeks Eestisse määrati hr. Kljatško.

— Asundustalude suuruse ülemmääraks määrati uue seaduse järgi 50 hektaari endise 75 hekt. asemele, kusjuures seni välja antud asundustalud jäävad puutumata praeguses suuruses, kui nad ka üle 50 hekt. suured on.

— Põllutöoministri ettepanekul kaotati ära kartulite väljaveo toll.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja Sõdur, Tallinn, Usn tän. 10.



Kõrgeväärtuslised
GRAMMOFONID
 ja
GRAMMOFONIPLATED

kõige suuremas valikus kogu Eestis

*

Sõjaväelastele õige soodsad järelemaksu tingimused

O-ü. Esto-Muusika Tallinnas



A/S. „MASSOPRODUKT“
MOÖBLIVABRIK

Tallinnas, S. Tartu m. nr. 61d, tel. 18-96

MOODSAD MÖÖBLID

kogu toa sisseseatetena kui ka üksikult

Söögitoad,
 magamistoad,
 kabinetid,
 võõrastetoad,
 nahkmööblid

Tellimised täidetakse kiiresti

Kindralstaabi VI osak. väljaandel
 ilmusid trükist:

H. TULNOLA: 3. JALAVÄE RÜGEMENDIGA
 VABADUSSÕJAS 1918—1920.

Hind 55 mrk.

II.

Jalgväe relvade materjaal-osa III.
 9 mm. püstol „Browning“.

Üldine kirjeldus ja hoolekandmise reeglid.

Hind 40 mrk.

Ilmus trükist

Korv- ja võrkpalli määrustik

Eesti Käsipalli Liidu põhikiri ja
 kodukord

Hind 35 marka

Müügil „Sõduri“ talituses

Kindralstaabi VI osakonna
 väljaandel

ilmus trükist

Merevägi
Vabadussõjas

Kpt.-major A. Varma.



Saadaval „SÕDURI“ talituses.